

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Podpora české menšiny v Belgii

Marie Břehovská

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Marie Břehovská

Hospodářská politika a správa
Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Podpora české menšiny v Belgii

Název anglicky

po upřesnění

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaká existuje podpora pro Čechy žijící v Belgii?

- Jaká je historie Čechů žijících v Belgii?
- Jaké byly nejhlavnější faktory migrace Čechů do Belgie?
- Které organizace podporují českou minoritu v Belgii?
- Jaký druh organizací to je a jak jsou financovány?
- Jak se může menšina v zemi participovat?
- Do jaké míry se minorita přizpůsobila kultuře majority?
- Jaké prvky převzala majoritní společnost od minoritní?
- Jaké další vlivy mohou působit na asimilaci?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žijí Češi v Belgii. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Předpokládaný harmonogram:

červenec 2019 (1. ročník) – první část terénního výzkumu v Belgii

září až červen (2. ročník) – zpracovávání výsledků terénního výzkumu, zpracování tématické literatury, příprava druhé fáze výzkumu

červenec (srpen) (2. ročník) – druhá část terénního výzkumu v Belgii

do listopadu (3. ročník) – zpracovávání výsledků 2. části terénního výzkumu

listopad / prosinec (3. ročník) – předložení první verze práce

březen 2020 – odevzdání finální verze práce

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Češi, Belgie, minorita, jazyk, organizace

Doporučené zdroje informací

- BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie)
- GELLNER, E. A. – BLÁHA, V. – MARKUS, J. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1.
- HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody : příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- KOKAISL, P. – ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA. *Etnické minority v Evropě*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2014. ISBN 9788021325241.
- SEDLÁČEK, Jan. *Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii*. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního.
- SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004
- SKLENÁŘOVÁ, Sylva. *Čechoslováci v zemích dnešního Beneluxu v meziválečném období (1918-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87782-26-2.
- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
-

Předběžný termín obhajoby

2020/21 ZS – PEF (únor 2021)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D., prof.h.c.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 19. 11. 2020

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 11. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 10. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Podpora české menšiny v Belgii" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.3.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, Ph.D., prof.h.c. za vedení mé bakalářské práce a jeho cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat, že jsem mohla být součástí projektu Pestrá Evropa na základě, čehož mohla vzniknout tato práce. Děkuji také Dagmar Kneřové za zprostředkování kontaktu s belgickými institucemi a všem respondentům za ochotu účastnit se výzkumu pro tuto práci

Podpora české menšiny v Belgii

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá českou menšinou žijící v Belgii. Česká menšina se v Belgii vyskytuje v hojném počtu od začátku 20. století a začala se zde seskupovat do krajanských spolků. Hlavním zdrojem informací byl střednědobý terénní výzkum, který proběhl v Belgii v roce 2019. Ke sběru dat bylo využito dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů. Část výzkumu proběhla online kvůli pandemické situaci. V první části se nachází literární rešerše, kde jsou uvedeny dosažené výsledky výzkumu jiných autorů na totéž téma. Dále práce pokračuje částí praktickou, kde jsou vysvětlena teoretická východiska, jako například menšina, asimilace, jazyk nebo národ. Praktická část začíná zasazením problematiky do historického kontextu a pokračuje aktuální situací české menšiny v Belgii. Ke zjištění aktuální situace bylo dosaženo díky respondentům různých věkových kategorií a z různých částí Belgie.

Klíčová slova: Češi, Belgie, menšina, jazyk, spolek, organizace, asimilace, podpora

Support for the Czech minority in Belgium

Abstract

The bachelor thesis deals with the Czech minority living in Belgium. The Czech minority has been present in large numbers in Belgium since the beginning of the 20th century and began to form association here. The main source of information was medium-term field research, which took place in Belgium in 2019. A questionnaire survey and semi-structured interviews were used to collect data. Part of the research was conducted online due to the pandemic situation. In the first part, there is a literature search, which presents the results of research by other authors on the same topic. Furthermore, the work continues with the practical part, where the theoretical background is explained, such as minority, assimilation, language or nation. The practical part begins by placing the issue in a historical context and continues with the current situation of the Czech minority in Belgium. The current situation was achieved thanks to respondents of different ages and from different parts of Belgium.

Keywords: Czechs, Belgium, minority, language, association, organization, assimilation, support

Obsah

1	Úvod a cíl práce.....	11
2	Literární rešerše	12
3	Metodika.....	16
4	Teoretická východiska.....	17
4.1	Etnicita	17
4.2	Menšina.....	18
4.3	Jazyk.....	19
4.4	Národ.....	21
4.5	Integrace.....	22
4.6	Asimilace	23
4.7	Organizace	24
5	Praktická část.....	25
5.1	Historie Čechů v Belgii.....	25
5.2	Geografické vymezení menšiny.....	29
5.3	Jazyk.....	31
5.4	Školství.....	32
5.4.1	Česká škola bez hranic.....	32
5.4.2	Evropská škola	33
5.4.3	Jazykové kurzy.....	33
5.5	Kultura	34
5.6	Spolky	35
5.6.1	Beseda	36
5.6.2	Česká Inspirace – Inspiration tchéque.....	37
5.6.3	Czech Fun Club.....	37
5.6.4	Skautský oddíl BRUSK.....	37
5.6.5	Slovenská katolická mise	38
5.7	Současná situace z perspektivy respondentů.....	39
6	Diskuse a závěr.....	51
7	Seznam použitých zdrojů	53

7.1	Literatura	53
7.2	Internetové zdroje.....	54
8	Seznam obrázků	55
9	Přílohy	56

1 Úvod a cíl práce

Česká menšina má v Belgii bohatou historii počínaje prvními českými horníky, kteří tam odcestovali za prací v belgických uhelných pánvích. S rostoucím počtem českých horníků rostla i potřeba se sdružovat s ostatními krajany, a tak začali vznikat první krajanské spolky. Nejvíce spolků bylo v Belgii zaznamenáno v 30. letech 20. století, kdy jich zde aktivně působilo 9. Většina těchto spolků zanikla během druhé světové války. Jediný, který vydržel a je činný dodnes, je spolek Beseda. V dnešní Belgii bychom našli největší koncentraci českého obyvatelstva kolem hlavního města, což je zapříčiněno především tím, že je velké množství Čechů zaměstnáno v institucích Evropské Unie, které sídlí v Bruselu. Zde nyní funguje hned několik spolků, které sdružují krajany a snaží se o udržení českých tradic a kultury. Funguje zde i česká škola a mnoho dalších služeb v českém jazyce.

V této práci je zmapována současná situace pohledem členů spolků, ale i ostatních krajanů. Důvody, proč se vůbec Češi do Belgie stěhovali, jak zde nyní žijí a jak je belgická společnost přijímá. Jaké spolky jim zde pomáhají a jestli se zde sdružují s ostatními krajany a dodržují stále české zvyky a tradice nebo je přijali od belgické společnosti.

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaká existuje podpora pro Čechy žijící v Belgii?

- Jaká je historie Čechů žijících v Belgii?
- Jaké byly nejhlavnější faktory migrace Čechů do Belgie?
- Které organizace podporují českou minoritu v Belgii?
- Jaký druh organizací to je a jak jsou financovány?
- Jak se může menšina v zemi participovat?
- Do jaké míry se minorita přizpůsobila kultuře majority?
- Jaké prvky převzala majoritní společnost od minoritní?
- Jaké další vlivy mohou působit na asimilaci?

2 Literární rešerše

Historií české menšiny v Belgii se zabývá Jan Sedláček¹ ve své knize Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Dle něj se v Belgii Češi začínají objevovat již v 18. století, kdy jsme byli s Belgií spojeni rakouskou dynastií. O Belgii se vlekly dlouhé boje, celá byla připojena k císařství v roce 1790, kdy rakouský generál Bender dobyl Limburk, Brusel a Brabant. V bojích bojovalo mnoho českých vojáků, kteří sloužili rakouské armádě. Rakouské císařství ztratilo Belgií po bitvě u Fleurus v roce 1794. I přesto v Belgii setrvalo mnoho našich krajanů.²

Koncem 18. století probíhal v Belgii velký průmyslový rozmach, avšak Belgie měla nedostatek vlastních dělníků. To zapříčinilo velký příliv českého dělnictva. Většina českých dělníků zde pracovala v dolech jako horníci. Největší počet Čechů se tak nacházel poblíž uhelných pánví. Konkrétně se jednalo o tyto tři oblasti: jihobelgická uhelná pánev, v provincii Hainaut a v okolí Lutychu.

Belgický statistický státní úřad provedl v roce 1935 sčítání příslušníků jiných zemí žijících v Belgii. Čechoslováků napočítali 9 618, z toho 6 300 mělo povolení k trvalému pobytu. V té době byl zhruba 1 000 starousedlíků a zbytek byli horníci, které vypravila v letech 1929 a 1930 Česká kolonizační společnost (zhruba 4 600 osob) a lidé, kteří přišli do Belgie v době krize, ale už dříve pobývali mimo české území, a to konkrétně ve Francii a Německu. Naopak největší repatriace do vlasti proběhla během let 1934 a 1935, kdy se vrátilo 163 osob.³

Stanislav Brouček popisuje vystěhovalectví Čechů do západních zemí v meziválečné době. Konkrétně do Belgie se vystěhovalo nejvíce Čechů díky České kolonizační společnosti, která dodávala české dělnictvo do uhelných dolů. Mnoho českých dělníků pracovalo i ve sklárnách, kde je ale ve třicátých letech propustili a nahradili belgickými dělníky.

¹ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

² BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie) (s.175-178)

³ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

V té době působil v Bruselu spolek Sokol, Podpůrný spolek a československá doplňovací škola.⁴

Nejstarším českým spolkem je krajanský spolek Beseda Volnost. K příležitosti stého výročí sepsala historii tohoto spolku jeho předsedkyně Olga Schmalzriedová⁵ v publikaci „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004. Spolek nachází své místo po celou dobu svého působení v Bruselu a pár poboček – například v Antverpách. Spolek byl založen 6. března 1904 a nesl název „Česko-slovanský spolek Volnost v Bruselu“. Na nápad založit krajanský spolek došlo při pravidelném setkávání krajanů v hostinci, který patřil Antonínovi Trojanovi. Hlavním cílem bylo posilování sounáležitosti, udržování tradic a propagace jazyka a kultury. Konaly se časté valné hromady, při kterých se krajané scházeli a debatovali o společných kořenech.⁶

Počet členů nedosahoval příliš velkých čísel, protože za účast ve spolku se platil účastnický poplatek ve výši půl franku měsíčně a postupně se poplatek zvyšoval. To si mnozí krajané nemohli dovolit, jelikož většina z nich pracovala jako dělníci. V tehdejších záznamech tak často můžeme zaznamenat u konkrétních jmen poznámku „propadá“, což značilo osobu, která nezaplatila příspěvek a ze spolku byla vyloučena. Antonín Trojan, majitel hostince, byl jediný, kdo byl oproštěn od placení poplatků.

Během první světové války musel spolek pozastavit svou činnost, ke které se ale po ukončení války opět vrátil. Počet členů spolků postupně rostl a v roce 1939 čítal 66 členů. Během druhé světové války byla pozastavena veškerá setkání spolku. Po válce se krajané uchýlili k aktivitám, které doposud ve spolku vykonávali například oslava výročí narození T. G. Masaryka.⁷

Pani Schmalzriedová popisuje 60. – 80. letá jako velice poklidná. Spolek v této době umožňoval účast dětí krajanů v Československých táborech. V těchto letech také hostil

⁴ BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie) (s. 175-178)

⁵ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004

⁶ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004

⁷ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

spolek několikrát různé folklórní a kulturní spolky, které tam dojížděli z tehdejšího Československa.⁸

Další krajanské spolky popisuje již zmiňovaný Jan Sedláček. Do roku 1926 byly v Belgii pouze tři krajanské spolky, a to v Bruselu, Antverpách a Winterslagu. Ve Winterslagu se nacházely hned tři krajanské spolky. Jeden z nich byl Sokol, který byl zaměřen na tělovýchovu. Jan Sedláček procestoval celou Belgii a navštívil více než 8 krajanských spolků.⁹

Kromě výše uvedené Besedy Volnost, navštívil například spolek Havlíček v Eysdenu, spolek Čechoslovák ve Waterschei nebo spolek Probuzení ve Winterslagu.

Všechny krajanské spolky, které působily v Belgii, měly za hlavní úkol sdružovat krajanské obyvatelstvo a pomoci mu se začleněním mezi místní obyvatelstvo. Hlavní faktor, který pomáhal krajanům asimilovat se mezi místní obyvatele, byla znalost francouzského jazyka. S tím jim pomáhaly spolky a české školy. I přes pobyt v cizí zemi v lidech zůstávala zakořeněná jejich národní hrdost. Velice se dbalo na udržování českých tradic, kultury i znalost českého jazyka.¹⁰

Aktivní česká menšina byla ve Waterschei, kde působil spolek Čechoslovák a československá škola. V roce 1935 spolek zorganizoval přes stovku akcí na podporu soudržnosti českých krajanů. Jednalo se především o divadelní představení, přednášky, školní besídky a slavnosti všeho druhu. Ve Waterschei se také nacházela rozsáhlá knihovna čítající přes 300 českých publikací.¹¹

Touha po integraci mezi belgické občany tak nebyla příliš silná. Přesto byl pohled Belgičanů na krajany pozitivní. Mohl za to především pietní akt k zesulé belgické královně Astrid. České ženy položily na její hrob sokolské srdíčko s hořícím olejem. Král byl z této skutečnosti velice mile překvapen a nechával jej dolévat olejem, aby srdíčko nevyhaslo. Jediný rozkol mezi krajany a Belgičany byl ve vedení škol. Belgické školy jsou vedeny

⁸ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004

⁹ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

¹⁰ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

¹¹ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

katolicky, zatímco československé školy byly vedeny více svobodomyšlně, a to se Belgičanům příliš nezamlouvalo. Diplomatický krok ze strany krajanů byl zavedení některých katolických zvyklostí při výuce. Českoslovenští učitelé tak začali navštěvovat v neděli katolický kostel, a to vše především proto, aby školy vypadaly alespoň navenek jako katolické.¹²

Většina krajanů hledala především práci a byla zde vítáni kvůli své pracovitosti. Pracovní a životní podmínky byly však napříč Belgií zcela odlišné. V La Louvière, bývalém hlavním městě hornické oblasti Centre na jihozápadě Belgie, byly podmínky pro horníky jedny z nejhorších. Horníci zde pracovali za mizivé mzdy, s mizerným pojištěním pro případ úrazu, s nedostačujícími bezpečnostními opatřeními a přidělovala se jim ta nejtěžší práce. Do této oblasti byli přiřazováni dělníci z ČSR, kteří přicházeli do Belgie jako úplně noví. Mnozí z nich tyto podmínky neustáli a vrátili se zpět do rodné země nebo našli práci v jiném odvětví, zejména v zemědělství.¹³

Naopak na severu Belgie v oblasti Campine byly podmínky zcela odlišné. Horníkům se zde dostávalo dobrého peněžního ocenění, bydleli v řadových domcích stejně jako ostatní belgičtí občané. Spokojenost s životními podmínkami se odráží na množství volnočasových krajaňských spolků, které se zde hojně zakládaly.

Nejlépe se dařilo krajanům v lázeňských městech, která se nacházela ve Flandrech. Uplatnění zde našli především v pohostinství v místních hotelech a restauracích. To zapříčinilo, že se krajané dostávali do každodenního kontaktu s místními a naučili se plynule francouzský jazyk. Díky tomu se stíraly rozdíly a docházelo snáze k začlenění našich krajanů mezi původní obyvatelstvo.¹⁴

¹² SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

¹³ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

¹⁴ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

3 Metodika

Bakalářská práce s názvem Podpora české menšiny v Belgii se skládá ze tří základních částí. Jako první část lze charakterizovat literární rešerši, ve které jsou zodpovězeny výzkumné otázky, dle dosavadně dostupných zdrojů. Druhá část definuje jednotlivá teoretická východiska jako definici pojmů menšina, etnicita, jazyk, národ, integrace, asimilace a organizace. Tyto definice pojmů byly získány studiem odborné literatury.

První částí bakalářské práce je literární rešerše, jež vysvětluje danou problematiku české menšiny v Belgii, dle předem vytyčených otázek v zadání bakalářské práce. V rámci literární rešerše bylo odpovídáno na otázky, jež se zabývají historií Čechů v Belgii a nejhlavnějších faktorů migrace Čechů do Belgie. Dále jsou otázky zaměřeny na organizace podporující českou minoritu v Belgii, druhy a financování organizací a participaci české minority v Belgii, či na přizpůsobení se minority majoritě. Při odpovídání na předem stanovené otázky bylo čerpáno z dostupné odborné literatury, a především z výsledků střednědobého terénního výzkumu.

Druhou částí bakalářské práce je teoretická část. Teoretická část se zabývá vysvětlením pojmů, které slouží jako teoretická východiska pro praktickou část bakalářské práce. Mezi teoretická východiska spadají pojmy menšina, etnicita, jazyk, národ, integrace, asimilace a organizace. Teoretická část byla zpracována na základě studia odborné literatury.

Třetí a závěrečná část bakalářské práce na základě kvantitativního a kvalitativního výzkumu zkoumá historii české minority žijící v Belgii, organizací, jež slouží k podpoře české minority a aktuální situaci české menšiny z perspektivy respondentů. Pro kvantitativní výzkum byla zvolena metoda dotazníkového šetření, kdy na základě stanovených výzkumných otázek a sběru dat na statistickém vzorku 100 respondentů proběhla analýza zpracovaných dat a implementace závěrů v praktické části bakalářské práce pomocí dedukce z výsledků získaných během dotazníkového šetření. Kvalitativní výzkum lze rozdělit na 2 části. První část kvalitativního výzkumu proběhla v září roku 2019, kdy v rámci projektu Pestrá Evropa proběhl terénní výzkum. Byly kontaktována Olga Schmalzriedová pomocí emailové komunikace a díky ní bylo navštíveno velvyslanectví České republiky v Belgii, kde proběhl první rozhovor. Druhá část kvalitativního výzkumu proběhla v roce 2020. V důsledku pandemické krize musely být rozhovory uskutečněny online pomocí aplikace

Microsoft Teams. Rozhovory byly vedeny se členy jednotlivých spolků. Týkaly se role krajských spolků v Belgii, jejich fungování a podílení se na životě české minority. Pomocí metody indukce byly stanoveny závěry v rámci praktické části.

4 Teoretická východiska

Před vyhotovením vlastního výzkumu a pochopením dané problematiky je potřeba si urovnat základní teoretické pojmy. Tyto pojmy poté slouží jako základ pro praktickou část této práce a měly by seznámit čtenáře s východisky, ze kterých práce vychází. Jedná se především o pojmy kulturní, u kterých často nenacházíme jednotnou definici.

4.1 Etnicita

Thomas Hylland Eriksen poukazuje na to, že se termín etnicita objevuje ve slovníku Oxford English Dictionary až v roce 1972, můžeme ho tak považovat za relativně mladé slovo. I když jeho původ pochází už z řečtiny ze slova „ethnos“ má mnohem starší původ. Nejprve bylo slovo spojováno s rasovými charakteristikami, a i dnes je často spojováno s problémy menšin nebo pro označování rasových vztahů. Až v šedesátých letech dvacátého století dochází k prvním definicím etnicity i sjednocením pohlížení na etnicitu jako takovou.¹⁵

Základní definicí etnicity je skupina, která má odlišné kulturní projevy, má vlastní identitu. Mohlo by se tak zdát, že se skupiny vyvíjí zcela izolované, opak je pravdou. Přítomnost kulturních odlišností není rozhodujícím znakem etnicity. Pokud budou vedle sebe žít dvě skupiny s například odlišným náboženstvím a jazykem, nemusí mezi nimi existovat etnický vztah. Etnický vztah by mezi těmito skupinami byl v tom případě, pokud by docházelo alespoň k minimálnímu kontaktu a členové jedné skupiny by museli mít pocit, že jsou členové druhé skupiny kulturně odlišní. Tento pocit odlišnosti a uvědomění, že jsou odlišní od druhých se také dá nazvat jako sociální identitu.¹⁶

¹⁵ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). (s.315-319)

¹⁶ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). (s.315-319)

Dle Leoše Šatavy představuje etnicita sociální konstrukt, na jehož základě se lidé rozdělují do skupin podle toho, jak se od sebe odlišují svou kulturou a životem. Pro každého jedince je důležitý pocit sounáležitosti s určitou skupinou. Etnické dělení společnosti není vertikální ale horizontální, takže více rovnocenné než rozřazené do tříd. V Evropě se dnes nachází okolo 70 až 80 původních etnik. K nim od 50. let 20. století přichází řada etnik nových, zejména přistěhovalců z jiných světadílů, kteří si na území Evropy ponechávají etnicitu své rodné země. K největším etnikům na evropském kontinentě řadíme například Němce spolu s Rakušany, Angličany se Skoty, Francouze, Italy a Španěly. Všechna tato etnika čítají přes více než 30 milionů příslušníků. Naopak mezi ty úplně nejmenší etnika Evropy řadíme například Lužické Srby, Sámy, Karaimy a Gaely, žádné z těchto etnik nepřekročí hranici 100 tisíc příslušníků.¹⁷

4.2 Menšina

Abychom se mohly zabývat tématem české menšiny žijící v Belgii, je potřeba nejprve definovat pojem menšina. Pavla Kokaislová definuje pojem menšina ve své publikaci *Etnicita, nacionalismus a etnické menšiny* jako slabší část obyvatel státu nebo nějaké jiné ohraničené jednotky. Dalším rozhodujícím faktorem v určení menšiny je státní příslušnost. K tomu, aby mohly být příslušníci označováni za menšinu určitého státu, musí mít i státní příslušnost tohoto státu. Rozdíl mezi majoritou a minoritou daného státu můžeme zaznamenat nejvíce na odlišném náboženství, jazyce, kultuře či historické povědomí.¹⁸

Menšinu můžeme vnímat také jako malé součásti, které dohromady tvoří celou společnost. Každý člověk patří k nějaké menšině či několika menšinám. I přes sebevětší snahu tvořit homogenní společnost se v ní vždy budou objevovat různé menšiny. Příkladem nám mohou být domorodé primitivní národy, ve kterých nalezneme menšiny například tělesně či duševně postižených, společnost je jako menšinu zcela respektuje a snaží se jim pomáhat. Menšiny ve společnosti jsou různorodé a hojně se vyskytující. Zvláštním druhem menšiny je „Národnostní menšina“, kterou můžeme charakterizovat jako skupinu obyvatel

¹⁷ ŠATAVA, L., *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 200

¹⁸ KOKAISLOVÁ, Pavla. *Etnicita, nacionalismus a etnické menšiny*.

státu, která nepřijímají národnostní identitu státu, ve kterém žijí. Tyto národnostní menšiny mohou mít teritoriální ráz jako například Maďaři na Slovensku, hovoříme pak o menšině teritoriální. Jen zřídka bývá postavení menšiny na stejné úrovni jako postavení většiny.¹⁹

V rámci Evropy má každá země svou významnou národnostní menšinu, a to i z historického hlediska, kdy historie některých menšin lze dohledat až do prehistorie. V západní Evropě se setkáváme spíše s konceptem jednotného národního státu, přičemž ve střední a východní Evropě se setkáváme se opakem ve formě mnohonárodnostních státních útvarů. Na území Evropy došlo k velkým změnám až v minulém století, kdy vznikla značná část nových státních útvarů, a tím se změnilo i postavení malých národů.²⁰

4.3 Jazyk

Jazyk jako systém znaků užívaný lidmi ke komunikaci je jedním z hlavních ukazatelů etnicity. Kromě mluveného jazyka se lze dorozumět i pomocí gest a řeči těla. Aby došlo k většímu dorozumění napříč populací, vznikaly takzvané univerzální jazyky, jako například lingua franca, latina nebo esperanto. V dnešní době tuto roli zastává angličtina. Naopak i lidé mluvící stejným jazykem si ale vůbec rozumět nemusí. Jazyk je jedním z hlavních znaků kultury a při jeho asimilaci může dojít k jeho změně, jak už u jazyka menšiny, či u jazyka většiny.²¹

V raném novověku, kdy nejčastějším státním zřízením byla absolutistická monarchie, byla velká tendence tyto odlišnosti ve formě jazyka stírat. Sjednocení etnických znaků v rámci monarchie se netýkalo jen jazyka, ale většiny znaků etnicity. Docházelo ke stanovení úředního jazyka, který se prosazoval na území celé monarchie. V místech, kde se hovořilo jiným jazykem nebo dialektem, se museli lidé přizpůsobit a používat jazyk úřední. Kladl se velký důraz na rozeznání dialektu a jazyka literárního. Dialekt byl považován za nižší formu jazyka a opovrhovalo se ním. Tehdejší aristokratická společnost se dialektem spíše

¹⁹ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. (s. 25-33)

²⁰ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. (s. 25-33)

²¹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*.

bavila. Zatímco jazyk literární byl uznávaný společností, protože byl brán za formu jazyka, kterou hovoří aristokratičtí vzdělanci.

Postupem času tyto tendence opadají a objevují se zcela opačné postoje. Začíná se klást důraz na jazykovou různorodost a dochází k její podpoře. Podpory těchto jazyků se ujala národní vlastenecká hnutí a zasadila se o prosazování původních národních jazyků.²²

O jazyku jako kulturním kapitálu etnika se zmiňuje i Leoš Šatava. Hranice mezi dialektem a jazykem je velmi tenká a flexibilní. Zejména proto, že je proměnlivá podle toho, jak je zrovna stanovena danou společností. Pohled neevropských kultur na vnímání jazyka může být zcela odlišný od vnímání jazyka evropskými kulturami. To je jedním z hlavních důvodů proč nelze jednoznačně určit přesný počet jazyků. Odhaduje se kolem šesti až sedmi tisíc živých jazyků.²³

Od druhé poloviny 20. století je čím dál tím více znatelná jazyková asimilace. Mladší generace nepřejímají tolik jazyk generací starších, ale přejímají jazyk, který je rozšířený ve větší společnosti a domluví se s ním více. Na konci 20. století začalo období uvědomování si ubývající diverzity jazyků a snaha jí obnovit. Tyto snahy setrvávají až dodnes, i přesto se ale desetina jazyků na světě ocitá před úplným zánikem. Šatava sděluje i následující prognózy týkající se vývoje jazyků a jazykové asimilace. V roce 2050 se očekává na světě pouze 1 000 živých jazyků. Jazyky mohou vymizet nebo se modifikovat důsledkem působením kulturně agresivnější populace. Se ztrátou jazyků může docházet ke ztrátě kulturních a etnických prvků.²⁴

K zániku jazyka dochází postupně. Nejprve jazyk ovládají úplně všichni včetně dětí, postupně jazykem začnou hovořit pouze dospělí v rodičovském věku a starší. Věk hovořících daných jazykem postupně roste, až dojde k tomu, že jazykem hovoří pouze osoby nad sedmdesát let. S vymřením této generace vymírá celý jazyk. Během tohoto procesu dochází k omezení slovní zásoby a gramatické nejistoty původního jazyka. I po vymření jazyka

²²HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství

²³Šatava, L., *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009, s. 37–46

²⁴Šatava, L., *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009, s. 37–46

po něm můžeme nalézt pozůstatky ve formě idiomů, ustálených slovních spojení, písní a modliteb²⁵

4.4 Národ

Pojem národ lze definovat jako skupinu lidí se společnými objektivními znaky. Mezi hlavní objektivní znaky řadíme společnou řeč, tradice, kulturu a historii. Tento pojem prošel transformací, kdy se dříve používal spíše ve spojitosti s příslušníky jen určitých stavů a jeho povaha byla spíše etnická. Dnešní pojetí slova národ je především politické povahy. Často se toto slovo zaměňuje se slovem stát, rozdíl je však značný. Stát je na rozdíl od národa vymezen jasným teritoriem a jeho pospolitost je dána centrální mocí. K záměně může docházet také proto, že příslušníci národa často usilují o vlastní stát.²⁶

Arnošt Gellner při hledání odpovědi na otázku, co je to vlastně národ, přichází s myšlenkou, že definovat slovo národ je velice obtížné. Hranice mezi určitými kulturami je někdy velice ostrá, ale někdy je naopak skoro neznatelná. Proto lze v některých případech jen ztěžka ohraničit určitý národ. To vše je zapříčiněno sáhodlouhou bohatou historií. V dnešní době je vůle sdružovat příslušníky se společnými kulturními znaky a zároveň být i politicky sjednoceni. Za těchto okolností chtějí být lidé politicky sjednoceni s lidmi, kteří mají stejné kulturní bohatství jako oni sami a dochází k rozšiřování politických hranic až k hranicím kulturním. Takové kulturní a politické společenství má potenciál být velmi pospolitě a pevně.²⁷

Již od druhé světové války se počet definicí národa zvětšoval, téměř každý vědec se snažil být při své definici národa co nejoriginálnější. Dnes se tak setkáváme s velmi odchýlenými definicemi, které z původního latinského slova *natio*, nenesou vůbec nic. Na čem se ale vědci shodli, bylo to, co národ není. Národ nelze definovat pouze etnickými rysy jako jsou jazyk a kultura. Národ není odvěkou kategorií, ale může se s časem

²⁵ Šatava, L., Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Praha 2009, s. 37–46

²⁶ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník.

²⁷ GELLNER, Arnošt. Národy a nacionalismus. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal)

proměňovat. Na závěr byly vyvráceny rasové teorie, které určovaly národ podle pospolitosti krve.²⁸

4.5 Integrace

Slovo integrace pochází z latiny a v latině znamená celistvý nebo neporušený. Jedná se proces postupného začleňování cizinců do společnosti dané země. Integrace je jedním z typů migrace, který je přirozený a můžeme ho pozorovat v mnoha aspektech společnosti, ať už v politickém, sociálním nebo kulturním. Během integrace si cizinec ponechává prvky své původní kulturní odlišnosti a je si toho plně vědom. Jedná se kombinaci asimilace a segregace zároveň. Menšina se plně podílí na fungování místní společnosti a zároveň reprodukuje svou etnicitu a skupinovou identitu. Je běžné, že se mezi menšinou a většinou vytvoří konflikt, protože hranice mezi rovností a odlišností je velmi tenká.²⁹

Jaroslav Malina rozděluje ve svém Antropologickém slovníku tři typy integraci:

- 1) Integrace cizinců – jedná se o proces, při kterém dochází k začleňování imigrantů do společnosti domácího obyvatelstva, zejména do jejich struktur a vazeb. Rozdíl mezi asimilací a integrací je v tom, že při integraci jsou zachovány kulturní specifika migrantů. Vzniká tak multikulturalismus v jedné zemi. Tato definice integrace je téměř totožná s výše uvedeným textem T. H. Eriksena.
- 2) Integrace evropská – v tomto případě hovoříme o obnově Evropy po druhé světové válce, kdy byla Evropa poznamenána válkou. Potřebovala obnovit materiální, duchovní ale i mravní hodnoty. K tomu mělo dopomoci jakési sjednocení Evropy, se kterým chtěly pomoci i Spojené Státy Americké. Za tímto účelem vznikaly různé organizace, jako například Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

²⁸ HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství

²⁹ MALINA, Jaroslav a kol. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)

(OECD), Rada Evropy, Evropské společenství a mnoho dalších. Postupně tak došlo ke vzniku Evropské unie, která má v současnosti 27 členů a jejím hlavním cílem je udržování míru, spravedlnosti a bezpečnosti občanů.

- 3) Integrace sociální – proces začlenění jednotlivce nebo skupiny do společnosti nebo kolektivu.³⁰

4.6 Asimilace

Antropologický slovník definuje proces, při kterém dochází k postupnému splynutí kulturních, etnických a sociálních skupin. Jedna ze skupin ztrácí své specifické rysy a přejímá rysy druhé skupiny. Zpravidla přejímá hodnoty, kulturu, jazyk a normy skupina menšinová od skupiny většinové. Proces asimilace je finální, pokud dojde k úplnému splynutí obou kultur.³¹

K pojmu asimilace se vážou tři pojmy: melting pot, amerikanizace a salad bowl. Každý z těchto pojmů označuje jiný druh asimilace. Melting pot neboli tavící kotlík si lze představit jako rovnoměrné mísení skupin jak kulturních, tak i etnických či národních. Pojem amerikanizace spojujeme s postupným přizpůsobováním přistěhovalcům ke kultuře země, do které se přistěhovali a zároveň dochází k částečnému upuštění od jejich vlastní kultury. Poslední z pojmů salad bowl v překladu salátová mísa zdůrazňuje jednotlivé odlišnosti kultur, a tím vzniká heterogenní společnost, ve které si každá kultura udržuje své národní, kulturní a etnické odlišnosti.³²

³⁰ MALINA, Jaroslav a kol. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)

³¹ MALINA, Jaroslav a kol. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)

³² JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník.

4.7 Organizace

Organizaci můžeme chápat jako formu sociálního útvaru, která slouží ke koordinaci lidí při vytyčení určitých cílů. Každá organizace obsahuje vzorec uspořádání moci mezi lidmi. Jinými slovy organizace zastřešuje skupinu lidí se stejnými cíli a konající určitou činnost. Všechny organizace mají nějakou vnitřní strukturu a rozložení moci. V čele organizace stojí jedna či více vůdčích postav s větší mírou moci. Tato moc by však neměla být zneužita a měla by generovat prospěch pro všechny členy organizace bez ohledu na výši jejich moci v ní.

Organizace můžeme rozdělit na oficiální a neoficiální, rozdíl mezi nimi je právě ve strukturovanosti systému. Oficiální organizaci mají předem danou a jasnou hierarchii a strukturu díky, které dosahují větší efektivity než organizace neoficiální.³³

³³ KELLER, Jan. Úvod do sociologie. 6. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství)

5 Praktická část

5.1 Historie Čechů v Belgii

Historie Čechů pobývajících na území je mnohem delší, než by se mohlo zdát. Mohlo za to propojení českých zemí s Belgií rakouskou dynastií. Při mnohých bojích za rakouské císařství vedle sebe bojovali Češi s Belgičany a mnozí Češi na belgickém území již zůstali. Tehdy ještě Rakouské Německo lákalo české krajany slibnými pracovními nabídkami.³⁴

Koncem 18. století se do Belgie uchylovali řemeslníci, po kterých byla, díky jejich věhlasné šikovnosti, velká poptávka. Následovali je dělníci a horníci, po kterých byla velká poptávka kvůli nedostatku vlastních lidí. V té době se počet Čechů v Belgii zvýšil z tisícovky na téměř 10 tisíc lidí. Češi byli koncentrováni kolem uhelných pánví na jihozápadě poblíž měst Mons a Charleroi podél nizozemských hranic v limburské uhelné pánvi. Avšak na Čechy bychom narazili ve všech devíti provinciích. Pracovali zde jako dělníci.³⁵

Většina horníků se dostala ve 20. letech 20. století do Belgie díky České kolonizační společnosti. Životní podmínky horníků nebyly příliš příznivé. Důlní společnosti nechaly vykonávat horníky z cizích zemí tu nejtěžší a nejnáročnější práci a výdělky také nebyly zrovna vysoké. Pokulhávalo i úrazové a nemocenské pojištění, což se odrazilo na životech mnohých dělníků, kteří museli pracovat v těžkých podmínkách plných kouře a prachu. Po těžkém životě horníka neměli v Belgii nárok na penzi a byli nuceni se vracet do ČSR, kde je čekala chudoba. Zázemím mimo práci jim měly být tovární domky, ty však byly přeplněné a stávalo se, že jedna postel patřila i čtyřem lidem, kteří se o ní po dvojicích střídali podle směn.³⁶

Nehostinné podmínky pro horníky spoustu emigrantů odradilo a nechali se zaměstnat v zemědělství, kde jim byly nabídnuté výhodnější a mnohem bezpečnější podmínky.

³⁴ VACULÍK, Jaroslav. České menšiny v Evropě a ve světě. Praha: Libri, 2009

³⁵ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

³⁶ BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie) (s.175-178)

Výjimkou byla situace horníků v oblasti Campine. Zde jim přidělen zahradní domek a výdělků se už daly srovnat s těmi, co dostávali Belgičané.³⁷

S rostoucí českou populací na belgickém území rostla potřeba se sdružovat s ostatními krajany. Dne 6. 3. 1904 tak vzniká krajanský spolek Volnost v Bruselu. Spolek vznikl na popud Antonína Friče, člena krajanského spolku Barák v Kolíně nad Rýnem. Hlavním posláním spolku bylo sdružovat české krajany a podporovat českou kulturu a tradice. Členy byli především živnostníci, kteří tehdy v Bruselu podnikali. Ve spolku nebyli pouze Češi ale i Slováci a obyvatelé tehdejší Zakarpatské Rusi. Belgické úřady je braly jako Rakušany, což představovalo problém ve chvíli, kdy vypukla válka s Rakouskem a členové spolku byli bráni za nepřátele.³⁸

Do roku 1926 byly v Belgii jen tři krajanské spolky, a to konkrétně v Bruselu, Antverpách a Winteslagu. Růst krajanského obyvatelstva ovlivnil i vznik nových spolků, kterých začalo velmi rychle přibývat. Celkově bychom jich tam napočítali něco přes dvanáct soustředěných kolem 9 měst. Na všech těchto místech bychom našli knihovnu s českými tituly a školu vyučující v českém jazyce. Těmi nejvýznamnější spolky té doby byly jednoznačně spolek Čechoslovák, který se nacházel ve Waterschei, spolek Probuzení ve Winteslagu a spolek Beseda Volnost v Bruselu. Spolky se vyznačovaly bohatým kulturním životem. Členové spolků se pravidelně scházeli a pořádali různorodé slavnosti. Časté byly tance v krajanských krojích, koncerty, divadelní představení, školní besídky a recitace českých literárních děl.³⁹

Krajanský spolek ve městě Beerigen dokonce zřídil kurz českého jazyka, který se konal jednou týdně a přijít mohl kdokoliv, kdo měl zájem. V jihobelgické uhelné pánvi poblíž města Charleroi bydleli spíše Slováci, kteří zde založili Spolek sv. Cyrila a Metoděje. Problém zde byl v tom, že většina členů neoplývala vysokým intelektem, což se odráželo i na fungování spolku. Dalším problémem, který zde byl a který brzdil rozkvět spolku, byly

³⁷ BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie) (s.175-178)

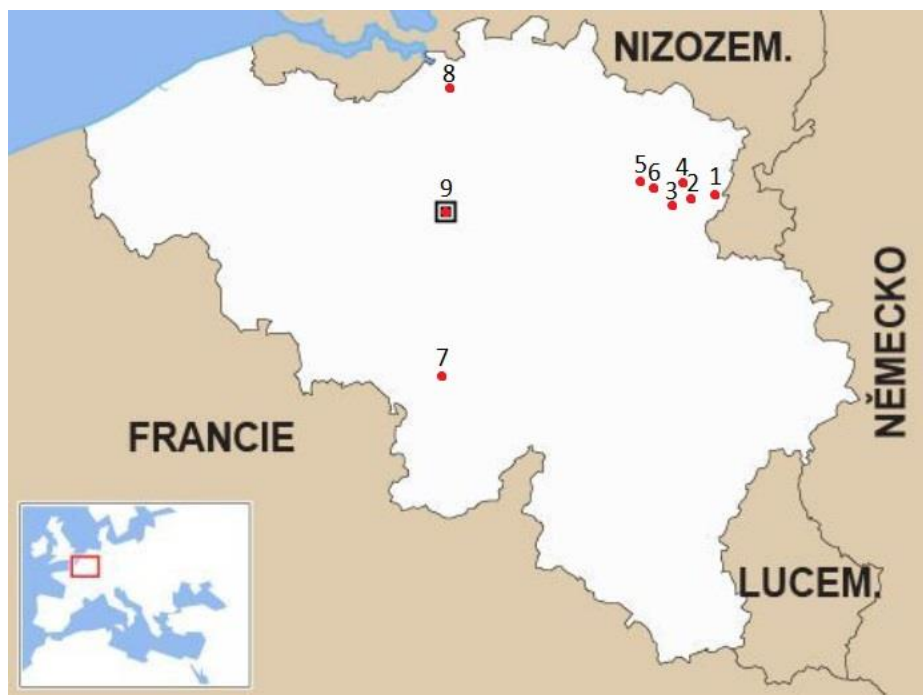
³⁸ VACULÍK, Jaroslav. České menšiny v Evropě a ve světě. Praha: Libri, 2009

³⁹ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

nehostinné podmínky místních krajanů, kteří byli zaměstnáni jako horníci. Většina z nich řešila spíše existenční problémy a na členské příspěvky jim nezbývaly finanční prostředky.⁴⁰

Zcela jiného ducha měl spolek v Antverpách, který fungoval jako odnož bruselské Besedy Volnost. Krajané zde byli zaměstnáni spíše v hotelnictví v lázeňských městech a jako brusiči diamantů. Škola, která zde vznikla, vyučovala češtinu i dvakrát do týdne. Největšího povědomí mezi Belgičany dosáhl bruselský Spolek Beseda Volnost. Sídlil v honosném paláci brabantského vévody a zřídil ochotnické a loutkové divadlo. Loutkové divadlo se těšilo velké oblibě a v roce 1935 zinscenovali šest loutkových her. V Bruselu se také nacházela nejrozsáhlejší knihovna s českými díly, která čítala stovky výtisků. V této době zažívali české spolky v Belgii největšího rozkvětu.⁴¹

Obrázek 1: Vyznačení krajaných spolků na mapě Belgie v roce 1933

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Většina Čechů neměla finance na cesty do Československa a jediným spojením s rodnou zemí byl rozhlas. O rozhlasové spojení byl velký zájem, vysílání však nebylo příliš

⁴⁰ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

⁴¹ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

kvalitní a krajané dokázali na svých přijímačích naladit pouze Prahu a jen v určité večerní hodiny. Cestu do ČSR chtěli dopřát alespoň svým dětem, a tak byli organizovány tábory pro děti českých krajanů v Belgii, aby poznali vlast svých předků. Vše se konalo ve spojení s československým Červeným křížem, avšak kvůli velké zodpovědnosti a celkové náročnosti projekt neměl dlouhého trvání.⁴²

Během trvání druhé světové války se příliš nevedly písemné záznamy o fungování jednotlivých spolků. Jeden z mála můžeme naleznout v pamětní knize bruselského spolku z roku 1944:

„Jménem vojáku čs. samostatné obrněné brigády dekuji čs. krajanům v Bruselu za vzácný dar 170 českých knih, naši „duševní municí“, pro příslušníky Čs. sam. obrněné brigády ve dnech obléhání a pobíjení Němcíku u Dunkerque ve Francii“⁴³

Po roce 1945 máme zmínky pouze o spolku Beseda Volnost v Bruselu. Ostatní spolky zanikly během války nebo zanikly po smrti jejich zakladatele. V 50 letech fungovali kromě Besedy Volnost v Bruselu, její pobočky v Antverpách, Lutychu, Monsu a Haine. Noví členové spolku už museli zaplatit poplatek za vstup do spolku ve výši dvaceti franků. Nově byly také zavedeny měsíční poplatky pro všechny členy kromě těch čestných. Spolek se snažil navázat na fungování spolku z meziválečné doby. Prvními sešlostmi po válce bylo slavení výročí narozenin českých prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše.⁴⁴

V době, kdy v Československu byla u moci komunistická strana, spolek Beseda Volnost neukončil spolupráci se zastupitelským úřadem v Bruselu, což mu bylo některými členy dosti vytýkáno. Některým členům se tento fakt nelíbil natolik, že došlo k fyzickým potyčkám na shromáždění spolku. I přes komunistické vedení se díky některým úředníkům podařilo protlačit Čechy žijící v Belgii alespoň na krátkodobou návštěvu svých příbuzných v Československu. Dětem krajanů, kterým bylo mezi 10-14 let, bylo umožněno strávit jeden měsíc prázdnin v rodném Československu. Mohly se účastnit buď tábora pro mládež,

⁴² SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

⁴³ Zápis v Pamětní knize Besedy Volnost ze začátku listopadu 1944

⁴⁴ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004 (4-21)

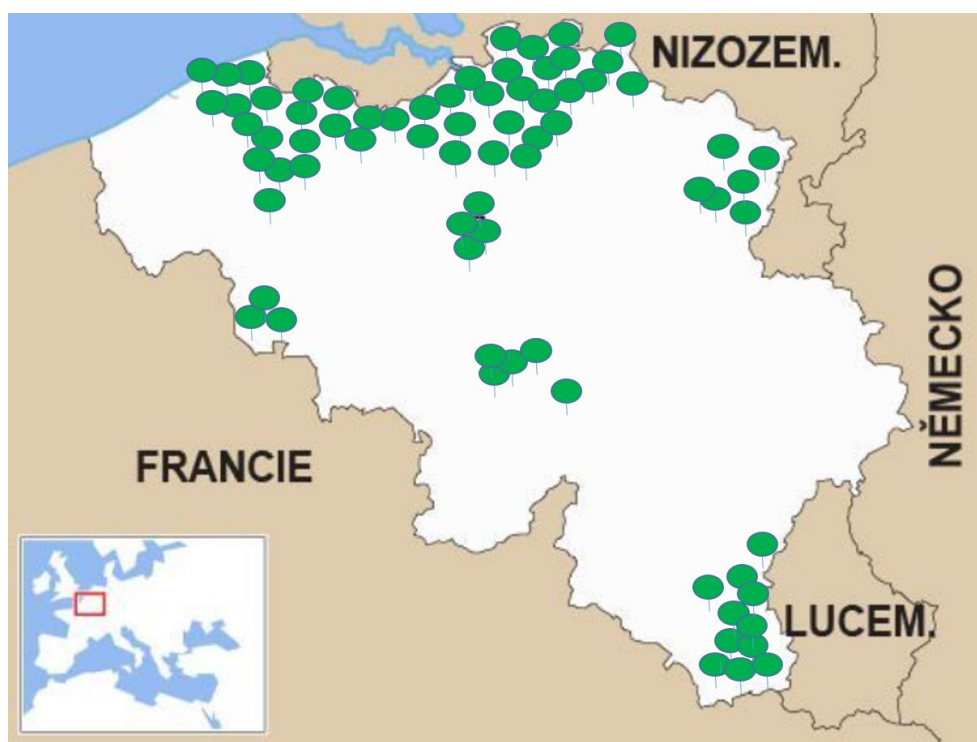
nebo léčebného pobytu v lázních. Během tohoto měsíce si děti měly především zdokonalit svou češtinu. Obnovilo se i společné slavení některých českých zvyků. Velmi oblíbená byla Mikulášská zábava s nadílkou, kdy nadílku pro děti zajišťovali díky darům od Československého Ústavu Zahraničního. I v této době byla velká snaha o konání kulturních akcí a připomínání si národního bohatství. Do Belgie byly zvány dechové a folklorní soubory ze všech koutů Československa. V Roce 2004 si Beseda Volnost změnila název na Beseda, která funguje do dnešních dní.⁴⁵

5.2 Geografické vymezení menšiny

Historicky se česká menšina nacházela kolem tří uhelných pánví. Konkrétně se jednalo oblast jihobelgické uhelné pánve, město Campine a okolí města Lutych. Později se česká menšina začala čím dál tím více koncentrovat kolem hlavního města, avšak krajany bychom našli i v přístavním městě Antverpy. Rozmístění bylo závislé především na pracovních nabídkách a následném uplatnění. Češi v Belgii začínali jako horníci, proto je rozmístění v uhelných pánvích. Následně se začaly objevovat i jiné pracovní nabídky a díky tomu najdeme dnes Čechy rozmístěné téměř po celé Belgii. Největší koncentraci českých obyvatel evidujeme na území hlavního města Bruselu. Brusel skýtá různorodé pracovní nabídky a mnoho Čechů je zde zaměstnáno v institucích Evropské Unie. Na obrázku číslo 2 jsou znázorněna místa s největší koncentrací Čechů žijících v Belgii.

⁴⁵ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004 (4-21)

Obrázek 2: Místa s největší koncentrací Čechů žijících v Belgii

(Zdroj: Vlastní zpracování)

V roce 1935 nasčítal belgický statistický úřad 9 618 českých osob s trvalým pobytem v Belgii. Po druhé světové válce byl zaznamenán velký odliv krajanů zpět do ČSR. K velkému odlivu došlo i z důvodu uzavření dolů, ve kterých byli horníci zaměstnáni.⁴⁶

Zpátky se ve větším počtu začali Češi do Belgie vracet až po roce 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské Unie. Vstupem do EU zanikla povinnost se hlásit na zastupitelském úřadě, to je důvod, proč dnes již nejsme schopni určit přesný počet Čechů žijících trvale v Belgii. Dle odhadu zastupitelského úřadu se tyto počty odhadují kolem 7 až 8 tisíc osob. Belgie má nyní 11 492 641 obyvatel a česká menšina tvoří 0,065 % z celkového počtu osob, přičemž v roce 1935, kdy byl počet obyvatel Belgie spočten na 8 091 997 obyvatel, tvořila česká menšina 0,119 %. Tento pokles lze přisuzovat hromadnému uzavírání uhelných dolů ve kterých byla většina krajanů zaměstnána.⁴⁷

⁴⁶ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

⁴⁷ STATBEL [online] 2021 (citováno 12.1.2021) Dostupné z: <https://statbel.fgov.be/en/themes/population/structure-population#figures>

5.3 Jazyk

Belgie se z lingvistického pohledu nachází na pomyslné hranici mezi germánskými a románskými jazyky, to se odráží i na jejích oficiálních jazycích, kterými jsou francouzština, němčina a nizozemština. To, pro Čechy žijící zde znamená, že se musí naučit více jazyků a z jiných jazykových skupin, aby se lépe integrovali do společnosti.

Avšak to, jaký jazyk je pro krajana nejdůležitější umět se liší oblast od oblasti. Na západě Belgie se hovoří skoro výhradně německy. Tato němčina, avšak není spisovná němčina, ale jedná se o její modifikaci, která vznikla díky francouzskému vlivu. Němčina se liší převážně gramaticky, jelikož gramatiku a skladbu slov ve větách přejímá z francouzštiny. Nizozemštinu zase potřebují krajané žijící ve vlámském regionu Belgie. Nizozemština je až na pár výjimek podobná s vlámštinou, odlišují se pouze ve výslovnosti a pár idiomech. Podél hranic s Lucemburskem vám může být výhodou znalost lucemburštiny, která nemá psanou formu a její využití je spíše na komunikační úrovni.

V Bruselu je stěžejní znalost francouzštiny. Na první pohled je zřejmé, že se bez francouzštiny neobejdete, protože je všudypřítomná. Na základě terénního výzkumu lze konstatovat, že znalost francouzštiny je pro běžný život v Belgii klíčová, byť respondenti v rámci dotazníkového šetření poukázali také na to, že si lze vystačit se znalostí anglického jazyka na úrovni rodilého mluvčího a s částečnou znalostí jazyka francouzského. Tito respondenti pracují v institucích Evropské Unie, kde využijí jen angličtinu a pokud jejich partner hovoří česky nebo anglicky, tak v podstatě jiný jazyk prý nepotřebují. Všechny reklamní poutače, cedule, nápisy na nádražích a další, jsou ale ve francouzštině. Dokonce i většina služeb jako jsou restaurace, kadeřnictví, obchody jsou primárně ve francouzštině. Proto je pro mě život v Bruselu bez francouzštiny nemyslitelný, avšak respondenti jsou příkladem toho, že je to možné. Ve zbytku Belgie je pro krajany nejzásadnější znalost francouzštiny.

Tento silný vliv ostatních jazyků měl vliv i na češtinu zde žijících krajanů. Většina z nich se potýká se snižováním slovní zásoby a s prolínáním více jazyků dohromady. Krajané si potrpí na to, aby se jejich děti, které už se narodili v Belgii, učili češtinu a aktivně ji používali. Tento vliv pozorujeme u smíšených rodin, kde je pouze jeden z rodičů je Čech.

5.4 Školství

České školy v Belgii mají dlouho tradici. Nejstarší z nich byla založena roku 1924 ve Winterslagu. Horníci si ji založili úplně sami na vlastní náklady, a proto byla škola soukromá. Dokonce pro žáky obstarali všechny potřebné pomůcky jako psací potřeby a učebnice. Byli tak samostatní, že si i učitele vybírali sami přímo v Československu. Zakladatelem a také prvním učitelem na této škole byl horník Růžička. Škola slavila úspěch, že ji navštěvovali i děti polských horníků. Škola se mohla pyšnit dvěma malotřídkami chlapeckou a dívčí. Dokonce i budova, ve které škola sídlila, byla honosná a reprezentativní. Jiná situace vládla v Eysdenu, kde správa dolů nechtěla českou školu povolit. Horníci tak založili alespoň doplňovací československý jazykový kurz a doučovali děti češtinu po hlavním vyučování v belgické škole. Státní školy ve Waterschei a Zwartbergu jsou financovány ministerstvem školství a národní osvěty v Praze, které jim zajišťuje i učitelský personál a vybavení knihovny.⁴⁸

5.4.1 Česká škola bez hranic

Aktuálně působí v Bruselu Česká škola bez hranic, která je pod záštitou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tato škola je jednou ze sítě Českých škol bez hranic po světě a sídlem v Praze. Hlavním cílem spolku je šířit znalost češtiny a českou kulturu. Škola zde byla založena v roce 2009 původně jako součást spolku Beseda. Postupně se škola rozrůstala a v roce 2017 osamostatnila. Škola neslouží jako primární institut pro vzdělávání dětí, ale má funkci doplňkového vzdělání. V praxi to vypadá tak, že děti chodí do belgické školy a ve svém volném čase navštěvují českou školu. Do této školy se mohou přihlásit děti ve věku od 18 měsíců až do 15 let.⁴⁹

V předškolním vzdělávání škola poskytuje 5 tříd rozdělených podle věku dítěte od batolat až po předškoláky a nultého stupně základní školy. Cílem je vývoj dítěte v českém prostředí, kde se samo socializuje a přirozeně se naučí základy slovní zásoby. Zároveň jsou

⁴⁸ SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

⁴⁹ Česká škola bez hranic [online] 2019 (citováno 12.1.2021) Dostupné z: <http://csbh-brusel.be>

v kontakty s vrstevníky, kteří rovněž hovoří česky a mohou zde vytvořit přátelství do budoucna. Základní škola nabízí výuku pro žáky všech devíti tříd. Během tohoto kurzu dochází k rozvíjení jazykových kompetencí v českém jazyce a zároveň se vyučuje zeměpis a dějepis českých zemí. Děti se také seznámí s českými zvyky a tradicemi, a to ne pouhou výukou, ale poznáním v praxi, protože je spolek velmi činný a aktivně se zasazuje o udržování českých zvyků a tradic v Belgii. Spolek pořádá mnoho akcí například Mikulášskou nadílku pro děti a jejich rodiče nebo Noc s Andersenem. Velmi oblíbené jsou dětské besídky a koncerty, kde žáci předvádí, co se ve škole naučili.⁵⁰

5.4.2 Evropská škola

Dále v Bruselu funguje Evropská škola, která zajišťuje vzdělání dětí pracovníků institucí Evropské Unie a dětí pracovníků ze stálých reprezentací. Tato škola zde funguje pod záštitou Evropské Unie od roku 2004 a vzdělání je zde pro děti pracovníků zcela zdarma. Děti chodí do klasické školy, ale mimo klasické předměty se učí i češtinu. Výstupem této formy vzdělání je diplom tzv. Evropská maturita. Tato škola nefunguje pouze pro Čechy, ale i pro děti pracovníků z jiných členských států. Celkem se zde vyučuje sedm jazyků němčina, angličtina, francouzština, čeština, španělština, řečtina a nizozemština. Škola je tedy velmi multikulturní a děti jsou zde vedené ke vzájemné toleranci a respektu k druhým.⁵¹

5.4.3 Jazykové kurzy

Další formou vzdělávání, kterou česká menšina hojně využívá, jsou jazykové kurzy. Je zde o ně veliký zájem vzhledem k tomu, že k životu v Belgii si jen zřídka vystačíte s jedním jazykem. Kurzy nenavštěvují pouze děti, nýbrž osoby všech věkových kategorií. Největší zájem je o kurzy francouzštiny a angličtiny, protože tyto jazyky jsou nejdůležitější pro sehnání práce. Aktuálně, v době pandemie, se většina jazykových škol přizpůsobuje a vyučuje především online.

⁵⁰ Česká škola bez hranic [online] 2019 (citováno 12.1.2021) Dostupné z: <http://csbh-brusel.be>

⁵¹ European School Brussels III [online] 2021 (citováno 14.1.2021) Dostupné z: <https://www.eeb3.eu/en/universe/the-school/>

5.5 Kultura

Česká menšina v Belgii vždy byla velmi aktivní, co se týče udržování krajanských tradic a kulturního dění. Například už v roce 1934 byl v Eysdenu vedený pěvecký chrámový sbor, který sice působil pouze dva roky, avšak během těchto dvou let byl velmi aktivní. Většina spolků té doby organizovala přednášky, školní besídky, divadelní představení a koncerty.⁵²

Významným kulturním počinem bylo založení loutkového divadla v Bruselu při spolku Beseda Volnost. Loutky vyráběli sami krajané z lipového dřeva jakožto z národního stromu a dřevo si nechali vozit přímo z tehdejšího Československa. Ze dřeva byly vyrobeny klasické postavy českých pohádek, jako například celá královská rodina, čert, ježibaba, sedlák, rytíř a nesměl chybět ani Kašpárek. Divadlo bylo úspěšné, ale podepsala se na něm krize v třicátých letech, kdy nebylo dostatek peněžních prostředků a během druhé světové války zcela zaniklo. Po válce byla snaha divadlo obnovit, avšak marná. V roce 1979 se konala mezinárodní soutěžní výstava v Bruselu a loutky si odnesly 3. místo. V listopadu 1988 byly předány Československému ústavu zahraničí, aby byly součástí krajanského muzea. Po tomto předání napsala redaktorka Hana Vondráčková do časopisu Československý svět následující:⁵³

„Loutky se usmívají. Prožily v Belgii šťastný život. Mají zásluhu na zvelebení českého i slovenského jazyka. Nejednou si zazpívaly a naučily obecnost novým písničkám. Škoda, že loutky přežily ty, kteří promlouvali jejich ústy. Noví loutkáři se nenašli. Módu loutkového divadla smetl čas. I z krajanského jeviště. A je to škoda.“⁵⁴

⁵² SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

⁵³ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004 (s. 21)

⁵⁴ Časopis Československý svět 1990, c. 12

Většina kulturních akcí, které se nyní konají, jsou organizovány Pražským domem nebo Českým centrem v Bruselu. Tyto dvě organizace často spolupracují. České centrum v Bruselu je příspěvková organizace zřízená Ministerstvem zahraničí České republiky. Funguje především jako nástroj veřejné diplomacie, kdy představuje českou kulturu v Belgii. V zimě roku 2021 se v Bruselu koná výstava současné malby skla v galerii Stream Art Gallery. Svá díla zde představují čeští umělci Libor Antl, Milan Houser a Jaroslav Wasserbauer. Dalším příkladem nám může být koncert česko-polského houslového dua, který se konal 26. října 2020. Bruselu představili díla českého skladatele Bohuslava Martinů.

55

Obdobné akce se zde konají poměrně často a setkávají se s úspěchem. V období Vánoc dokonce zařadila bruselská městská hromadná doprava do svého seznamu skladeb, které hraje v metru i Českou mši vánoční Jakuba Jana Ryby. Pražský dům společně s Českým centrem pravidelně zvou české umělce do Belgie a pořádají zde představení všech možných žánrů a kategorií. Nyní v době pandemie jsou bohužel možnosti velmi omezené, proto se tyto instituce přizpůsobují době a pořádají kulturní akce online na svých webových stránkách.

5.6 Spolky

Spolková činnost má dlouhou historii. Lidé se zde začali sdružovat do spolků již od počátku 20. století s příchodem horníků do Belgie. Vždy ve spolku hledali pocit sounáležitosti s krajany a díky tomu udržovali svou kulturní identitu. V průběhu století se fungování spolků a jeho význam pro společnost změnili. Zatímco před sto lety fungovaly spolky na bázi pravidelného setkávání, v dnešní době se sice členové spolků scházejí, ale často se dění spolků přenáší do digitálního prostředí. Každý spolek má obvykle své webové stránky, kde poskytuje informace o dění spolku. Před sto lety bylo v Belgii mnoho malých spolků, které provozovaly různé kulturní setkání. V dnešní době jich existuje v Belgii jen pár o to větší působnost a kvalitu akcí poskytují. Dříve byly spolky finančně zcela závislé na členech spolku či na hornické společnosti, která je podporovala. Dnes jsou spolky

⁵⁵ Velvyslanectví ČR v Bruselu [online] 2020 (citováno 18. 1. 2021) Dostupné z: https://www.mzv.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/index.html

financovány, jak z členských příspěvků, tak mají podporu České republiky, často díky spolupráci s velvyslanectvím ČR v Belgii.

5.6.1 Beseda

Beseda je nejdéle fungujícím českým spolkem v Belgii. Byla založena 6. 3. 1904, v den, kdy se konala 1. valná hromada. Spolek nesl název Československý krajanský spolek Volnost a jeho členy byli především živnostníci, kožišníci a hospodští bydlící v Bruselu. Spolek po první světové válce změnil název na Beseda Volnost, tento název si ponechali až do roku 2004, kdy vypustili z názvu slovo Volnost a spolek Beseda pod tímto názvem funguje dodnes. Spolek byl ve třicátých letech proslulý svým loutkovým divadlem, a to nejen mezi Čechy, ale i mezi belgickou veřejností. Spolek aktivně svolával valné hromady a členové spolku byli povinni platit členský poplatek.⁵⁶

Beseda byla zakládána jako spolek filantropický a dobročinný, v čemž pokračuje dodnes. I když spolek nemíval příliš mnoho finančních prostředků, vždy se snažil pomáhat všem krajanům, především těm nově příchozím. Členové spolku přispívali i přímo do Československa. Například v roce 1936 s blížící se hrozbou ve formě fašismu, daroval spolek 3 700 belgických franků jako půjčku na obranu státu a 4 000 belgických franků poslali za stejným účelem i v roce 1938. Dále v roce 1990 uspořádal spolek sbírku a prodej litografických desek a peníze věnoval onkologickému oddělení dětské nemocnici v Motole. Obdobných sbírek spolek zorganizoval hned několik.⁵⁷

Spolek je do dnešních dní velmi aktivní. Od roku 2006 poctivě sepisují zpravodaj o veškerém dění v Bruselu. Je velmi nápomocen všem jeho členům při všelijakých životních situacích, ať už hledání českého lékaře nebo školy pro děti krajanů. Jeho předsedkyní je od roku 1988 Olga Schmalzriedová, která ke 100. výročí sepsala historii spolku do publikace. Se svými členy se spolek snaží udržovat kontakt i v době pandemie, a to především pomocí svých webových stránek. Na webu jsou k dispozici všechny užitečné informace pro krajany, burza knih, ale i seznam českých receptů. V předvánočním čase se konalo společné pečení

⁵⁶ Vlastní zpracování na základě konzultací s Olgou Schmalzriedovou

⁵⁷ SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004

vánočky a jelikož to nebylo možné zrealizovat klasickou formou, konalo se to inovativně přes online platformu Skype.

5.6.2 Česká Inspirace – Inspiration tchéque

Spolek Česká Inspirace byl založen za účelem setkávání lidí a jejich rodin, kteří pracují v institucích Evropské Unie nebo jiných organizacích a sdílejí společné zájmy. K vzniku došlo v roce 2010 a právně veden jako nezisková organizace dle belgických zákonů. Jako hlavní cíl si organizace vytyčila šířit dobré jméno české kultury v belgickém prostředí, obzvláště pak v tom bruselském, které je mezinárodní. Toho dosahuje díky různým akcím pro dospělé i děti. Pro děti zde založili pěvecký sbor Brusinky, který se časem rozšířil a navštěvovat ho mohou i dospělí. V roce 2014 dokonce sbor vystupoval na slavnostním koncertě, který se konal ku příležitosti 10 let České republiky v EU. Významným počinem tohoto spolku bylo vybudování Divadla Jen Tak. Divadlo působí již 14. rokem, hraje především divadelní hry na motivy českých autorů. Jednou z prvních inscenací byla hra Lucerna českého autora Aloise Jiráska, které divadlo hned v dubnu roku 2008 předvedlo.⁵⁸

5.6.3 Czech Fun Club

Czech Fun Club je projektem českého občanského sdružení Tradiczech o.s. Projekt funguje od března roku 2008 a jeho hlavním cílem je prezentovat v Belgii českou kulturu, české výrobky a pořádat společenské akce pro členy, kterých je přes 70. Funguje díky příjmům z členských příspěvků, sponzorských darů a vstupného z kulturních akcí, které pořádá.⁵⁹

5.6.4 Skautský oddíl BRUSK

Skautský oddíl nese název BRUSK, což je složenina ze začátku slov Bruselští skauti. Sídli v hlavním městě a jejich hlavním cílem je seznamovat děti se skautskými principy života. Těmi stěžejními principy dle Skautského zákona jsou – být pravdomluvný, věrný,

⁵⁸ Vlastní zpracování na základě konzultací s Simonou Pohlovou

⁵⁹ Czech Fun Club [online] 2020 (citováno 28.11.2020) Dostupné z: <http://www.czechfunclub.eu/cs/>

prospěšný, zdvořilý a mít vždy veselou mysl. Oddíl byl založen v roce v roce 2006 na základě tří pohnutek. Za prvé vytvořit pro děti mimoškolní a volnočasové aktivity v kruhu svých českých vrstevníků, za druhé naučit děti základním skautským hodnotám a za třetí vytvořit chvíli odpočinku pro rodiče, kdy jsou bez dětí. Oddíl navštěvují děti ve věku od 6 do 15 let. Skauti zde vybudovali vlastní klubovnu, ve které se pravidelně shromažďují. Dále oddíl pořádá výpravy do přírody a letní tábor trvající 14 dní. Bruselští skauti sepsali řád, podle kterého se každý z jeho skautů musí chovat.⁶⁰

Řád zní následovně:

1. *Chovám se kamarádsky.*
2. *Neublížuji ostatním ani přírodě.*
3. *Pomáhám ostatním.*
4. *Řídím se pokyny vedoucích a rádců.*
5. *Dodržuji oddílové signály.*
6. *Neruším, když mluví jiný Bruska.*
7. *Nemluvím sprostě.*
8. *Nelezu do cizích věcí bez souhlasu jejich majitele.*⁶¹

Při porušení výše uvedených pravidel následuje trest, který má formu buď napomenutí nebo povinnosti vykonat určitý počet kliků. Takto se tresty stupňují, až může dojít k úplnému vyloučení skauta z oddílu.

5.6.5 Slovenská katolícká mise

Mezi krajany v Belgii bychom našli i velkou skupinu věřících. Právě pro ty je v Bruselu vedena Slovenská katolícká mise, která neslouží pouze pro slovenské krajany, ale i pro ty české. Spolek vytvořil komunitu, která se sdružuje v kostele Nejsvětějšího srdce Páně. Tento kostel se nachází v Bruselu nedaleko sídla Evropské Unie, což je pro členy

⁶⁰ BRUSK [online] 2020 (citováno 15.10.2020) Dostupné z: <http://www.brusk.eu/o-nas>

⁶¹ BRUSK [online] 2020 (citováno 15.10.2020) Dostupné z: <http://www.brusk.eu/o-nas>

výhodné, poněvadž v úřadech Evropské Unie je zaměstnáno přes 900 českých a slovenských zaměstnanců a řada z nich je věřících. Mají tak kostel na dosah. Mise zde působí od roku 2005 a má zde i svého krajského duchovního, kterým je momentálně Ivan Ružička. Konají se zde mše primárně ve slovenském jazyce, setkáme se zde ale i se mšemi, které jsou vedeny v češtině. Mše se konají pravidelně každou neděli, a kromě nich pořádá mise i společné modlitby, čtení nebo povídání si o Písmu svatém. Komunitní život je zde velmi bohatý, což je dáno především mladým věkem většiny věřících.

5.7 Současná situace z perspektivy respondentů

Dotazníkové šetření se účastnilo 100 respondentů. Všichni respondenti bydlí v Belgii, ale mají české kořeny. Z následujícího grafu vyplývá že se šetření účastnily především ženy, a to hned v 91 případech, zbylími 9 respondenti byli muži.

Obrázek 3: Pohlaví respondentů

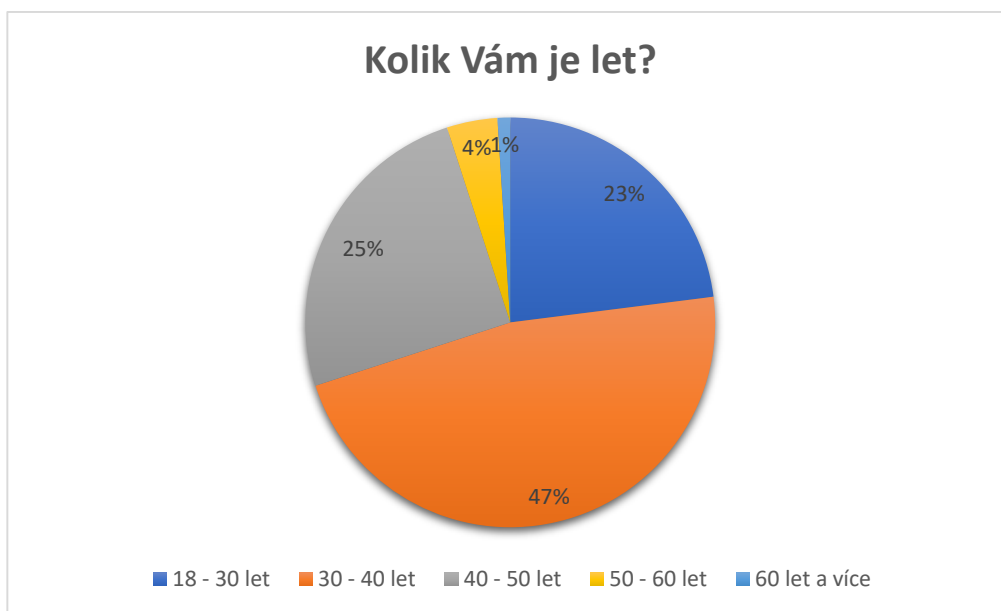

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Co se týče věku odpovídali nejčastěji respondenti ve věkové skupině 30 až 40 let. Konkrétně 47 respondentů se nachází v této věkové skupině, což je téměř polovina všech

dotázaných. Skupina lidí ve věku 40 až 50 let a skupina 18 až 30 let je téměř stejně hojně zastoupena. Respondentů nad 50 let bychom napočítali pouze 5 %.

Obrázek 4: Věk respondentů

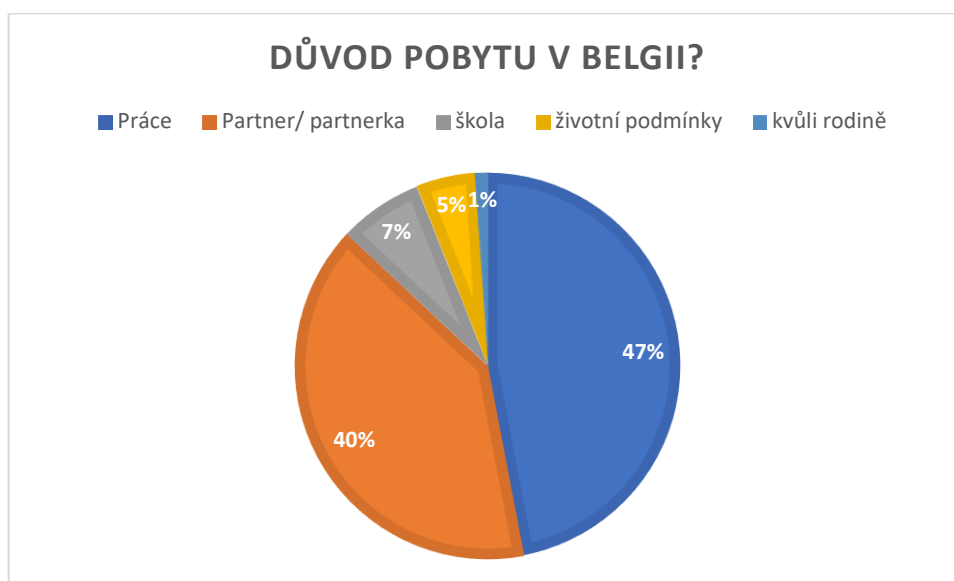

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Další dotazovanou otázkou byl důvod pobytu nebo odstěhování se právě do Belgie. Kvůli práci pobývá v Belgii 47 % dotázaných. Vzhledem k tomu, že je v úřadech Evropské unie zaměstnáno přes 500 českých zaměstnanců, není tento výsledek překvapením. Často se setkáváme s odpovědí, že jsou zde krajané kvůli svému partnerovi, který je buď Čech a dostal zajímavou pracovní nabídku v Belgii, nebo si zde krajané našli belgického partnera či partnerku. Setkáme se zde i s odpovědí, že zde krajané pobývají kvůli škole, což je zapříčiněno prestižními belgickými univerzitami. Nejoblíbenější univerzita je KU Leuven, která obsadila 45. místo na žebříčku univerzit na světě. Respondenti také neopominají fakt, že jsou pro ně lepší životní podmínky, což nám může odrážet například ukazatel HDP, který má v Belgii hodnotu 47 518 USD na obyvatele, zatímco v České republice dosahuje hodnoty výrazně menší a to konkrétně 23 078 USD na obyvatele.⁶²

⁶² Eurostat [online] 2020 (citováno 11.11.2020) Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TEC00114/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=388837b6-18d3-422f-8339-fa23f0378454>

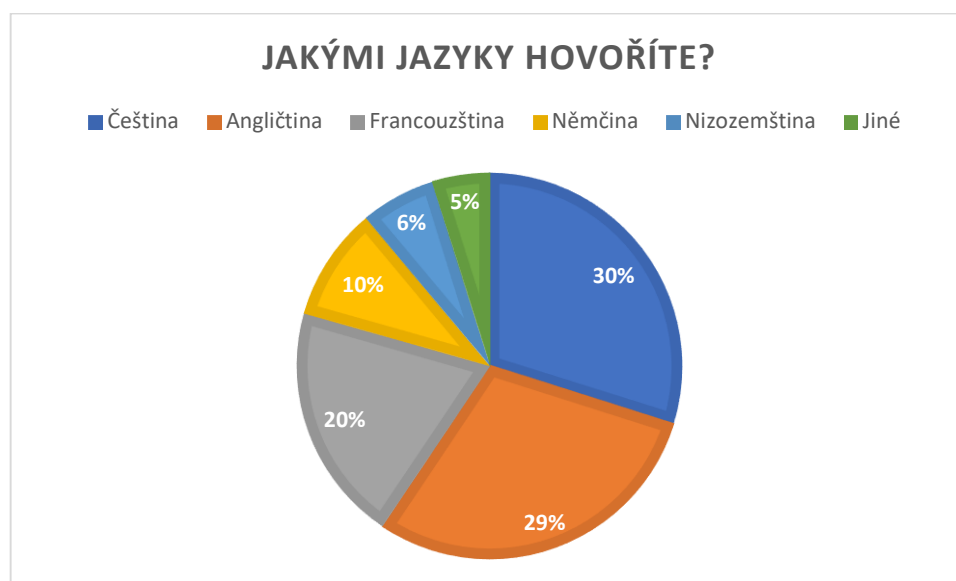
Obrázek 5: Důvod pobytu v Belgii

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Již dříve bylo zmíněno, že k pobytu v Belgii je zásadní znalost především francouzštiny a angličtiny. Angličtinou hovoří 99 % z dotázaných respondentů, což je pravděpodobně zapříčiněno tím, že většina z nich pracuje v institucích EU, kde je znalost anglického jazyka nutná. Znalost ostatních jazyků lze odvodit podle regionu, kde daný respondent žije. V Bruselu je nezbytná francouzština, ve vlámském regionu nizozemština a na východě Belgie je to němčina.

Obrázek 6: Jazyková vybavenost respondentů

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Všichni dotázaní sice mluví česky, kvalita češtiny se však liší u každého z dotázaných. Většina z nich se shoduje, že zapomíná česká slova a v dialogu je nahrazují slovy z jiných jazyků. Někteří pocítují problém při psaní, kdy přichází na to, kolik z české gramatiky již zapomněli. Mnozí se snaží úroveň své češtiny udržovat kontaktem s ostatními Čechy nebo skrze své děti, které navštěvují českou školu v Belgii.

Vzhledem k tomu, že pobývat v Belgii vyžaduje určitou jazykovou vybavenost, není překvapením, že 57 % respondentů navštěvuje jazykové kurzy, a to překvapivě i ti, kteří v Belgii pobývají delší čas.

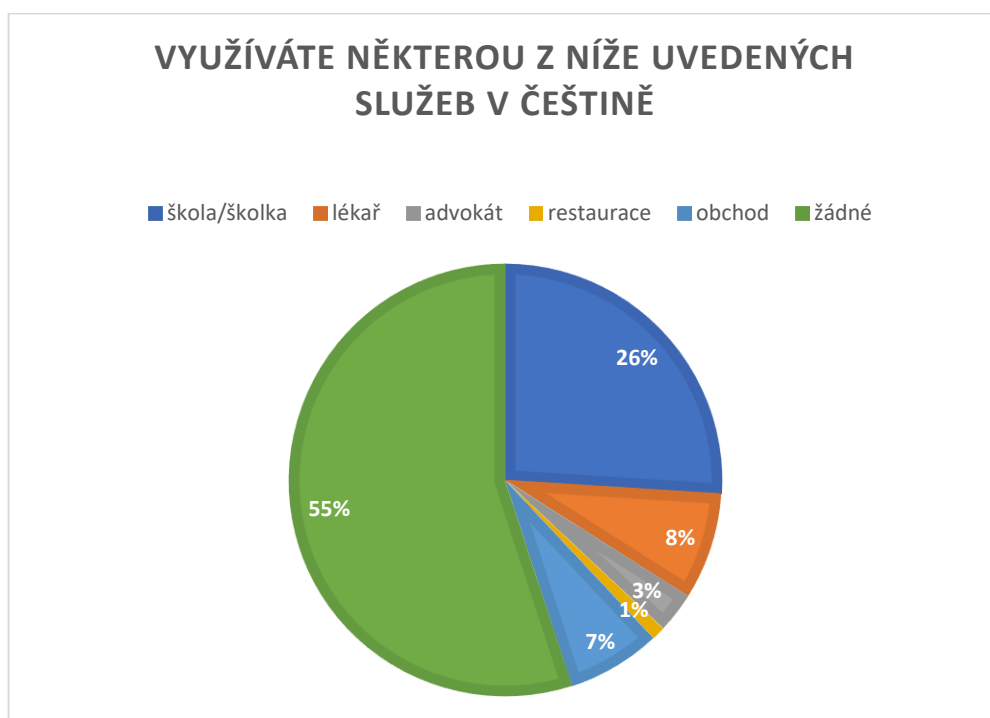
Obrázek 7: Návštěvnost jazykových kurzů

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Kromě jazykových kurzů se dotazník zaměřil i na to, zdali krajané využívají určité služby, které jsou v Belgii k dispozici v češtině. V nabídce služeb poskytovaných v českém jazyce bychom našli školu, lékaře, advokáta, obchod nebo restauraci. České školy využívá 26 respondentů a u ostatních služeb jsou čísla v jednociferných jednotkách.

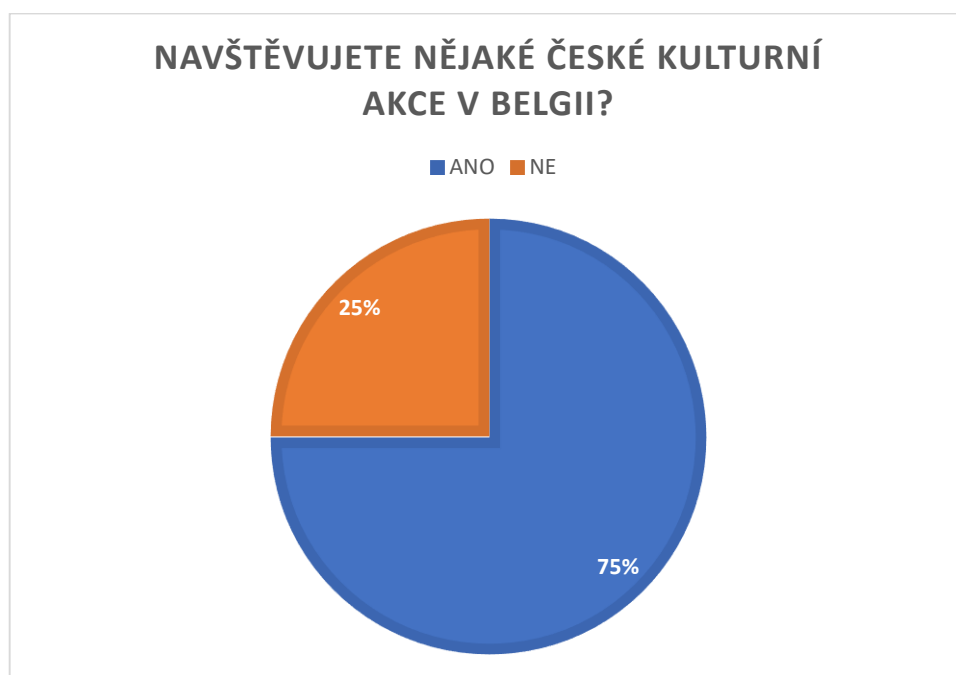
Obrázek 8: České služby v Belgii

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Na druhé straně o kulturní akce je velký zájem a mnoho z respondentů se jich i účastní. Téměř 75 respondentů uvedlo, že se kulturních akcí pravidelně účastní nebo někdy účastnilo. Tento výsledek můžeme přisuzovat velké aktivitě většiny spolků, které jsou zprostředkovatelem kulturního dění, a i díky tomuto výsledku můžeme vidět, že činnost spolků má smysl.

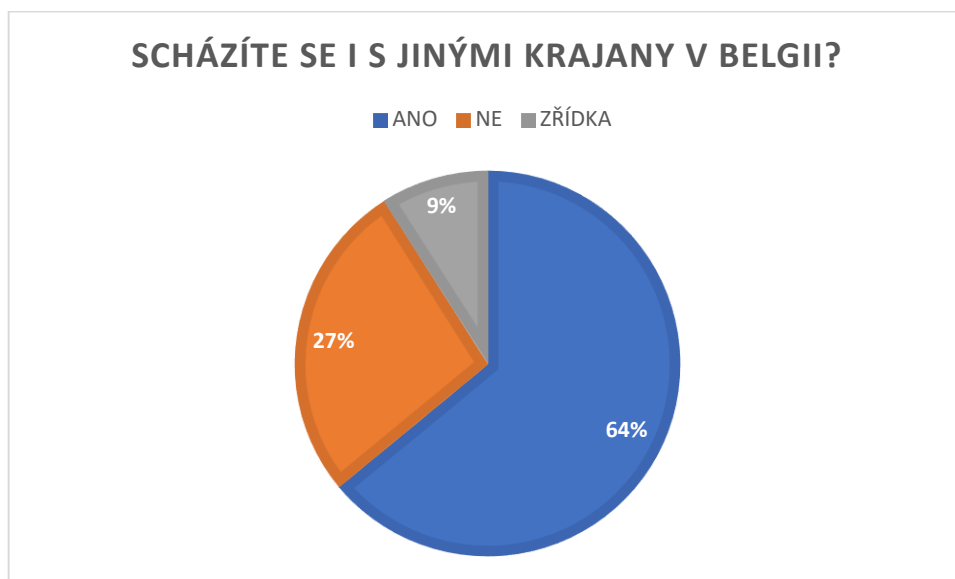
Obrázek 9: České kulturní akce v Belgii

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Kulturní akce slouží i jako příležitost setkat se s ostatními krajanů. Mnozí toto setkávání vyhledávají, a to i mimo tyto společné kulturní akce pořádané místními spolky. Společnost ostatních krajanů vyhledává 64 % respondentů, 27 % naopak kontakt vůbec nevyhledává a zbylých 9 % jen zřídka kdy. S krajanů se nestýkají hlavně lidé, kteří bydlí v oblasti mimo Brusel a v jejich bydlišti žádní krajané nejsou. Někteří se kontaktu s ostatními Čechy dokonce úmyslně brání. V dnešní době pandemie jsou tyto kontakty velmi omezené, až téměř nulové. Někteří respondenti se nechali slyšet, že jim kontakt s ostatními velmi schází a nedokážou si už bez něho svůj život v Belgii představit. Na řadu tak přišly sociální sítě, které zprostředkovávají alespoň virtuální kontakt mezi krajanů v době, kdy ten osobní není možný.

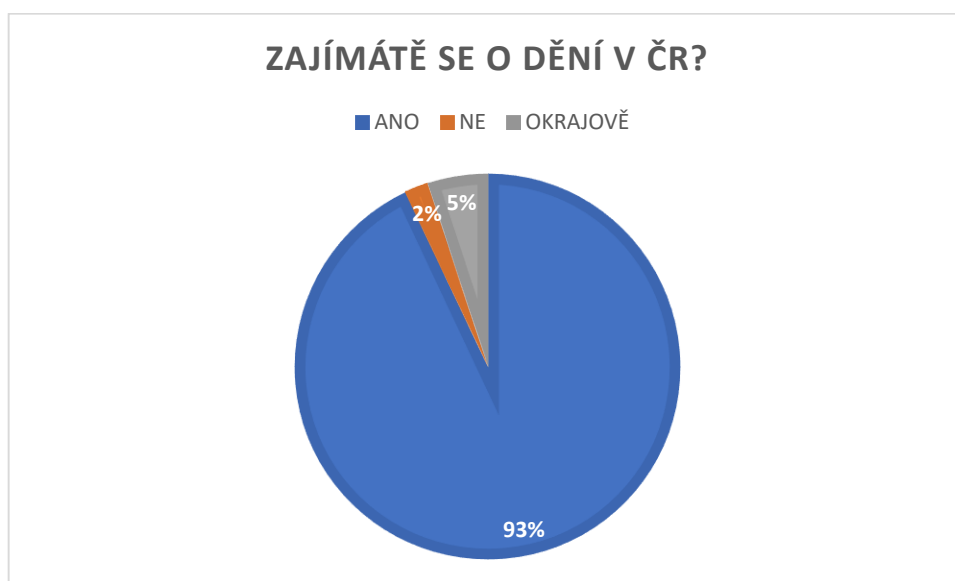
Obrázek 10: Osobní kontakt v rámci minority

(Zdroj: Vlastní zpracování)

I přesto, že krajané žijí v jiné zemi, se o dění v České republice zajímá 93 % dotázaných. Největší zájem je o dění politické. Dění v ČR sledují krajané buď pomocí sociálních sítí, online novin nebo internetové televize či rádia.

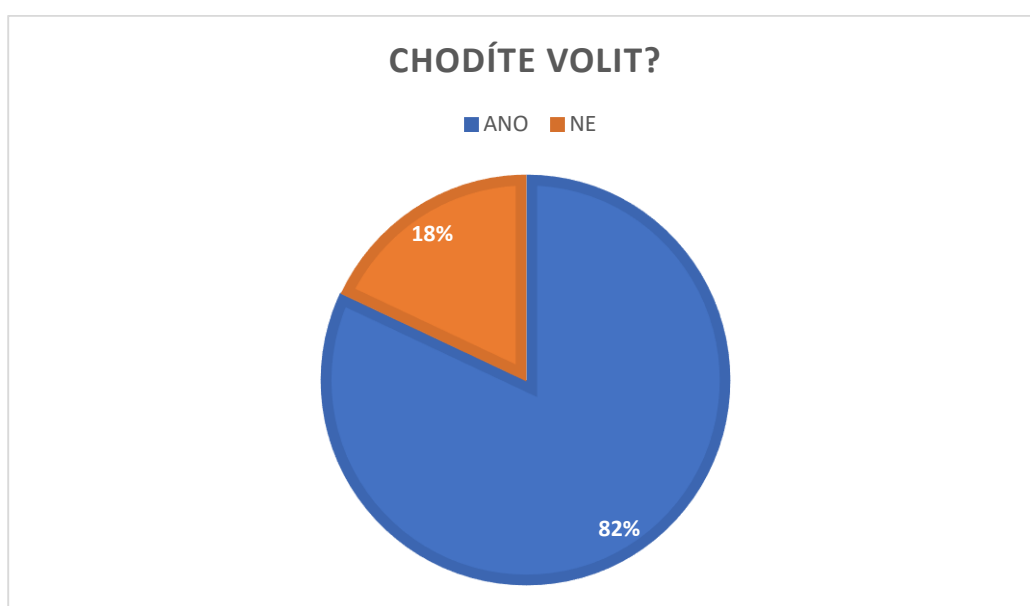
Obrázek 11: Zájem o dění v ČR

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Krajané se o dění nejen zajímají, ale i se na něm podílí, to především prostřednictvím voleb. K volbám chodí 82 % z dotázaných respondentů. Volby se uskutečňují v budově velvyslanectví ČR v Bruselu a v roce 2019 zde vznikla iniciativa korespondenčního hlasování „Chceme volit distančně“. Velvyslanectví lze využít jak pro volby, tak pro obnovu pasu, konzultace nebo vyřizování úředních náležitostí jako jsou svatba, vystavení rodných listů, popřípadě rozvod.

Obrázek 12: Volby

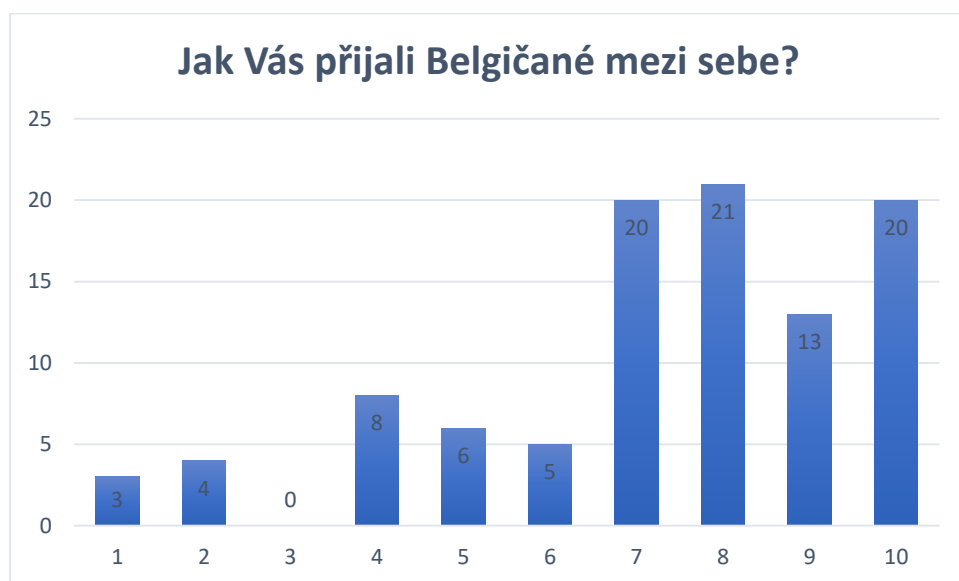
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Co se týče slavení svátků a tradičních zvyklostí, můžeme zde pozorovat prolnutí belgického pojetí a českého. To, jak velké prolnutí je, zaleží na rodině. Obvykle si krajané ponechávají slavení českých Vánoc, někteří je pouze poupravují. Například místo kapra někteří jedí na Štědrý večer lososa a zdobí stromeček již začátkem prosince. Rádi také k českému cukroví přidají i to belgické *Buche de Noel*. Je také běžné, že se na Vánoce krajané odebírají do Čech a slaví je v rodinném kruhu v ČR. Na rozdíl od Vánoc, Velikonoce krajané buď neslaví vůbec nebo přejali belgickou formu oslavy. Ta spočívá v tom, že velikonoční zajíček schovává čokoládová vejčeka a děti je poté hledají. Nepeče se beránek, nebarví se vejčeka ani se nechodí s pomlázkou. Tradičním velikonočním jídlem je jehněčí a čerstvá zelenina.

Jedním ze zvyků, které česká menšina přejala, je slavení Tří králů. Peče se tradiční královský koláč *galette des Rois*. Koláč je plněný mandlovým krémem, čokoládou nebo ovocem. V koláči je ukryta figurka nazývající se *fève*. Kdo ve svém kousku koláče tuto figurku objeví, stává se králem nebo královnou a nosí papírovou korunu. Dne 2. února se v Belgii slaví Hromnice, a to tak, že se ve všech domácnostech připravují *crêpes* neboli francouzské palačinky. Tento pokrm je i mezi českou menšinou oblíbený, proto není divu, že Hromnice mnoho krajanů rádo slaví. Děti jsou v Belgii zvyklé dostávat mnohem více dárků při různých příležitostech než české děti, např. při Mikuláši nebo Silvestru. V Belgii je zvykem nezouvat si po příchodu z venku boty, toto však přejímá jen malá část krajanů, protože je to zcela odlišné od českého přezouvání se do domácí obuvi. K přejímání belgických tradic dochází především v rodinách s dětmi, protože je děti slaví ve školách a školkách. Díky tomuto prolínání či úplnému přejímání zvyklostí a tradic dochází k větší integraci menšiny do belgické společnosti.

Belgická společnost je multikulturní a díky tomu i tolerantní k jiným kulturám a menšinám. I přesto se naši respondenti setkali s narážkami na původ český původ. Například jedna respondentka uvedla, že pro ni bylo složité najít práci, protože se potýkala s nálepkou dívky z východu. To nebyl ojedinělý případ, i jiní respondenti uvedli, že byli považováni za občany východní Evropy a bylo kvůli tomu na ně pohlíženo z patra. Obecně respondenti uvádějí, že je pro ně těžší získat práci než pro rodilého Belgičana. Není to však podle nich kvůli českému původu, ale protože jsou cizinci. Kromě těchto pár špatných zkušeností jsou Češi bez problému asimilováni do belgické společnosti. Což nám potvrzuje i níže uvedený graf. Na stupnici, kde je číslo 1 znamená, že respondent nebyl vůbec přijat do společnosti a číslo 10 znamená, že byl respondent zcela přijat bez jakýkoliv problémů. Nejčastější odpovědi jsou mezi body 7 až 10, z čehož můžeme vyvodit, že asimilace a integrace do belgické společnosti probíhá bez větších problémů.

Obrázek 13: Asimilace do společnosti

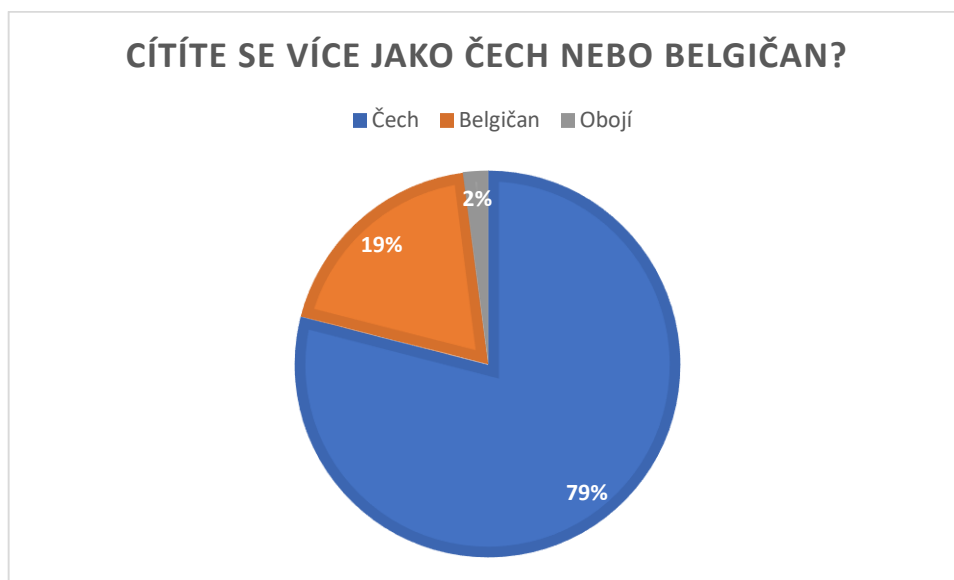

(Zdroj: Vlastní zpracování)

Z odpovědí respondentů vyplývá, že jsou v belgické společnosti spokojeni a chybí jim nejčastěji české jídlo. Konkrétně pak rohlíky, kváskový chléb nebo plzeňské pivo. Dále se krajanům stýská po české přírodě a černém humoru. Aby tento stesk, zahrnali cestují zpět do České republiky. Nejčastěji se setkáváme s odpovědí, že navštěvují rodný kraj dvakrát až čtyřikrát ročně. Aktuálně se však nacházíme v době koronavirové krize a cestování do ČR není povoleno. Členové české menšiny Belgie ale zcela přijali za svůj domov a zpět do ČR se nevrátili. Dění v ČR sledují na dálku a vyčkávají na příležitost, kdy se budou moct znovu podívat do země, ve které mají své kořeny.

Poslední otázka dotazníkového šetření se zabývala národní identitou. Otázkou bylo, zda si krajané i po delším pobytu v Belgii stále připadají jako Češi nebo zdali se cítí být více Belgičany. Jako Čech si připadá 79 respondentů a 19 dalších si připadá z poloviny jako Čech a z poloviny jako Belgičan. Pouze 2 respondenti si připadají již jako Belgičané. Svou roli na tom mají určitě i spolky, které udržují pospolitost české menšiny a národního povědomí.

Obrázek 14: Národní identita krajanů

(Zdroj: Vlastní zpracování)

6 Diskuse a závěr

Hlavním cílem této práce bylo zmapovat podporu, která je poskytována české menšině v Belgii a jak se tato podpora v průběhu času měnila. Těchto cílů bylo dosaženo pomocí terénního výzkumu v Belgii, studia literatury, rozhovory s členy spolků a dotazníkového šetření.

Českou menšinu v Belgii registrujeme od přelomu 19. a 20. století, kdy jezdili čeští horníci pracovat do belgických uhelných pánví. Jejich počet pomalu rostl a s tím rostla i potřeba se sdružovat s ostatními krajany a navzájem se podporovat. Vznikaly první spolky a postupem času rozšiřovaly svou působnost. V 30. letech 20. století se v Belgii nacházelo 9 krajanských spolků, které konaly sdružení krajanů, besedy, kulturní akce a často zřizovali i vlastní českou školu. Tyto spolky byly financovány svými členy, popřípadě obdržely příspěvky od hornických společností. Během těchto let zažila česká spolková činnost v Belgii největší rozkvět.

V této době také vznikl v hlavním městě spolek Beseda Volnost, který jako jediný funguje až dodnes a to již 117 let. Stopu v belgické společnosti zanechal svým loutkovým divadlem, které v Bruselu slavilo velké úspěchy. Po druhé světové válce téměř veškerá spolková činnost zanikla a Beseda Volnost byl jediný spolek, který přežil. V té době měl i pobočku v Antverpách, ta ale ukončila svou činnost v 60. letech. V této době spolek podporoval Československý Ústav Zahraniční, což mu bylo některými krajany vytýkáno jako spolupráce s komunistickým režimem, který v té době v Československu vládl.

Po vstupu České republiky do Evropské Unie v roce 2004 se zvýšil odliv českého obyvatelstva právě do Belgie. Pro krajany je zde stále spolek Beseda, ke kterému se přidala řada dalších. Těmi nejvýznamnějšími jsou například spolky Česká inspirace nebo Czech Fun Club, které sdružují krajany a dávají jim pocit sounáležitosti. Všechny tyto spolky napomáhají k asimilaci krajanů do společnosti. Kulturní bohatství české země je v Belgii představováno hlavně díky instituci České centrum v Belgii, které zde koná kulturní akce a zve do Belgie české umělce. Pro děti krajanů zde funguje Česká škola bez hranic, která vyučuje děti krajanů češtinu a slouží jako zájmový kroužek. V Bruselu také funguje skautský oddíl BRUSK, který seznamuje děti krajanů se skautskými principy života.

Pro věřící krajanů zde také působí Slovenská katolícká mise, která se těší velké návštěvnosti, a to i u mladých krajanů.

Díky dotazníkovému šetření byl získán vhled do nynější situace české minority v Belgii. Minorita je majoritou přijímána až na malé výjimky, se kterými se respondenti setkali. Například jsou to předsudky o původu z východní části Evropy. Minorita přejímá etnické znaky majority, ale zároveň si ponechává ty své. Češi slaví belgické svátky, jako jsou Hromnice, nebo přejímají belgický způsob oslav, což je možné pozorovat například u Velikonoc. Můžeme ale pozorovat i znaky, kdy majorita přejímá znaky od minority. Příkladem může být pouštění České mše vánoční v prostorách bruselského metra v předvánočním čase. I přesto, že krajané bydlí v Belgii delší čas, stále se cítí jako Češi a o dění v ČR se aktivně zajímají, což nám může odrážet vysoká volební účast. Nynější pandemická situace sice nenahrává sdružování krajanů, i tak se krajané snaží být spolu v kontaktu, především prostřednictvím sociálních sítí nebo webových stránek místních spolků.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literatura

BROUČEK, Stanislav. Vystěhovalectví z meziválečné ČSR do Západní Evropy (Francie, Belgie, Holandska a Anglie) (s.175-178)

Časopis Československý svět 1990, c. 12

ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). (s.315-319)

GABAL, Ivan. Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace. Praha: G plus G, 1999. (s. 25-33)

GELLNER, Arnošt. Národy a nacionalismus. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal)

HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství)

JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník.

KOKAISLOVÁ, Pavla. Etnicita, nacionalismus a etnické menšiny.

MALINA, Jaroslav a kol. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění) (s.2512)

SEDLÁČEK, Jan. Čechoslováci v Nizozemí, Belgii a Anglii. Praha: nákladem Československého ústavu zahraničního, 1937. Knihovna Čs. ústavu zahraničního. (s. 63-90)

SCHMALZRIEDOVÁ, Olga. „Beseda Volnost“ v Belgii 1904–2004

ŠATAVA, L., Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Praha 200

VACULÍK, Jaroslav. České menšiny v Evropě a ve světě. Praha: Libri, 2009 (s. 28-36)

7.2 Internetové zdroje

STATBEL [online] 2021 (citováno 12.1.2021) Dostupné z:
<https://statbel.fgov.be/en/themes/population/structure-population#figures>

Česká škola bez hranic [online] 2019 (citováno 12.1.2021) Dostupné z: <http://csbh-brusel.be>

European School Brussels III [online] 2021 (citováno 14.1.2021) Dostupné z:
<https://www.eeb3.eu/en/universe/the-school/>

BRUSK [online] 2020 (citováno 15.10.2020) Dostupné z: <http://www.brusk.eu/onas>

Radka Blajdová [online] Jak se žije českým a slovenským křesťanům v Bruselu? 29.6.2019 (citováno 13.9.2020) Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/180629jak-se-zije-ceskym-a-slovenskym-krestanum-v-bruselu>

Eurostat [online] 2020 (citováno 11.11.2020) Dostupné z:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TEC00114/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=388837b6-18d3-422f-8339-fa23f0378454>

Czech Fun Club [online] 2020 (citováno 28. 11. 2020) Dostupné z:
<http://www.czechfunclub.eu/cs/>

Velvyslanectví ČR v Bruselu [online] 2020 (citováno 18. 1. 2021) Dostupné z:
https://www.mzv.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/index.html

8 Seznam obrázků

Obrázek 1: Vyznačení krajanských spolků na mapě Belgie v roce 1933	27
Obrázek 2: Místa s největší koncentrací Čechů žijících v Belgii	30
Obrázek 3: Pohlaví respondentů	39
Obrázek 4: Věk respondentů.....	40
Obrázek 5: Důvod pobytu v Belgii	41
Obrázek 6: Jazyková vybavenost respondentů	42
Obrázek 7: Návštěvnost jazykových kurzů	43
Obrázek 8: České služby v Belgii.....	44
Obrázek 9: České kulturní akce v Belgii	45
Obrázek 10: Osobní kontakt v rámci minority	46
Obrázek 11: Zájem o dění v ČR	46
Obrázek 12: Volby.....	47
Obrázek 13: Asimilace do společnosti.....	49
Obrázek 14: Národní identita krajanů.....	50

9 Přílohy

Otázky dotazníkového šetření:

1. Jaké je vaše pohlaví?
2. Jaký je Váš věk?
3. Proč jste se odstěhovali do Belgie?
4. Jakými jazyky hovoříte?
5. Jak se změnila Vaše čeština?
6. Navštěvujete nějaké jazykové kurzy?
7. Využíváte některou z uvedených služeb v češtině? (obchod, lékař, advokát, restaurace, škola, jiné)
8. Navštěvujete české kulturní akce v Belgii?
9. Scházíte se i s jinými krajany v Belgii?
10. Zajímáte se o dění v České republice?
11. Využíváte služeb českého velvyslanectví?
12. Chodíte volit?
13. Dodržujete stále české zvyky a tradice?
14. Změnil se Váš způsob slavení svátků?
15. Přejali jste nějaký belgický zvyk, tradici nebo svátek?
16. Byla Vám někdy česká národnost v Belgii překážkou?
17. Co v Belgii postrádáte?
18. Jak Vás přijali Belgičané mezi sebe?
19. Navštěvujete Českou republiku?
20. Cítíte se více jako Čech nebo Belgičan?